

BAJKE S POTPISOM

Hans Christian Andersen

Oscar Wilde

Ivana Brić Mažuranić

Ivo Andrić

LEKTIRA
NARODU

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
1

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
1

Izdavač:
Mas Media Sarajevo
Fond otvoreno društvo BiH

Za izdavača:
Emina Šukalo
Dobrila Govedarica

Urednik:
Nenad Veličković

Korektura:
Sanja Jurić

Dizajn:
Asim Đelilović

DTP:
Boriša Gavrilović

Slika na naslovnoj stranici:
Halil Tikveša, Stara Mlinica,
bakropis i akvatinta, 62x50cm, 1975.

Tiraž:
3000 primjeraka

ISSN 2303-5463

BAJKE S POTPISOM

Hans Christian Andersen
Oscar Wilde
Ivana Brlić Mažuranić
Ivo Andrić

Sarajevo, 2014.

Sadržaj

	7
ZAŠTO JE VAŽNO ČITATI	
	17
Hans Christian Andersen	
CAREVO NOVO RUHO	
	23
Oscar Wilde	
SRETNI PRINC	
	33
Ivana Brlić Mažuranić	
RIBAR PALUNKO I NJEGOVA ŽENA	
	49
Hans Christian Andersen	
MALA SIRENA	

75

Ivo Andrić
ASKA I VUK

85

RODITELJSKA PAŽNJA

ZAŠTO JE VAŽNO ČITATI

Možemo li bezrezervno tvrditi da čitanje izumire, a da se ne zapitamo koliko smo dorasli potrebama današnje djece, razumijemo li njihove načine komunikacije, i kako im možemo pomoći da unaprijede svoje sposobnosti čitanja?

Današnja djeca ništa ne čitaju, nezainteresovana su za literaturu i opsjednuta tehnologijom i igricama, rečenica je koju redovno čujemo od nastavnika, roditelja i drugih odraslih *zabrinutih za dobrobit novih generacija*. Istinито – u dobroj mjeri, lice-mjerno – u velikoj. U eri tehnologije i dominacije vizuelnih medija, primamljivih i često fascinantnih 3D, 4D... 7D, čini se da tradicionalno shvaćeno čitanje pomalo gubi bitku na svim meridijanima i među svim generacijama.

Pitanje je, takođe, da li djeca i mladi zaista više ne čitaju, ili su samo promijenili medij i format u kojem čitaju. Većina istraživanja koja pokazuju da djeca i mladi danas sve manje vremena provode s knjigom u rukama, ne uzimaju u obzir

činjenicu da djeca čitaju i kada su na internetu, kada gledaju televiziju, chataju ili se dopisuju sa svojim prijateljima. I nauka i zdrav razum nam govore da je sposobnost čitanja, čitanje s razumijevanjem, kritičko čitanje kao i čitanje iz zadovoljstva izuzetno važno, i da je direktno povezano s obrazovnim postignućima i uspjehom u školi i životu. Pojednostavljeno rečeno, ako djeca istinski ne savladaju sposobnost čitanja, i ako ne čitaju sa lakoćom, imaće tendenciju da izbjegavaju sve aktivnosti povezane s čitanjem koje su direktna veza sa svim sferama života. Neće svi koji čitaju postati vrsni govornici ili pisci, ali čitanje ostaje primarno sredstvo sticanja znanja i dolaska do informacija, i mnogo više od toga, čitanje je put spoznaje samoga sebe i svijeta oko sebe. Za razliku od vizuelnih medija, koji u velikoj mjeri pasiviziraju gledaoce, čitanje je aktivan proces koji zahtijeva angažman čitaoca, uključuje niz misaonih procesa, emocije, maštu, vizuelne slike.

Čitanje razvija empatiju, socijalnu percepciju i emocionalnu inteligenciju. Pomaže nam da bolje razumijemo ljude, prepoznamo svoja i tuđa emocionalna stanja, čitanje nas čini osjetljivijim na stvari oko sebe. Pored toga, čitanje nam pomaže da uobličimo i bolje izrazimo sopstvene misli i stavove, formulišemo argumente, obrazložimo svoje stanovište i, ne manje važno, ono je direktno povezano sa sposobnostima pisanja i govora.

Suprotno tome, djeca koja ne čitaju (posebno ona koja nisu nikada dobro savladala tehniku čitanja, što je i jedan od najvažnijih razloga zašto ne čitaju) imaju problema da savladaju gradivo, češće se osjećaju frustriranim jer ne mogu dobro izraziti svoja osjećanja i potrebe, češće imaju nisko samopouzdanje i manje su uspješna u školi.

U tekstu koji slijedi govorićemo više o tome kako možemo pomoći djeci da bolje čitaju, zavole čitanje, čitaju s razumijevanjem i promišljaju o pročitanim.

Zašto je važno da djeca otkriju knjige i čitanje od najranijeg uzrasta?

Mnogi misle da obrazovanje počinje tek kada dijete pođe u školu. Ali sposobnost čitanja, i mnoge druge neophodne vještine, dijete stiče mnogo prije prvog dana škole. Djeca koja su izložena bogatim iskustvima povezanim sa čitanjem kod kuće, poći će u školu spremnija da uče čitanje i pisanje (ako ga već nisu savladala).

Pismenost, u užem smislu te riječi, podrazumijeva četiri osnovne i povezane vještine – čitanje, pisanje, govor i razumijevanje. Nekada se mislilo da su ove četiri vještine razdvojene i da se razvijaju prema određenom slijedu. Na primjer, mislilo se da djeca prvo nauče da razumiju jezik, a potom nauče da govore, pa tek kada to savladaju, možete ih podučavati čitanju i pisanju. Zbog ovakvog razmišljanja, formalno opismenjavanje bi otpočelo tek kada bi djeca polazila u školu i kada su bila *spremna za učenje*. Malo pažnje je posvećivano onim aktivnostima koja stimuliraju razvoj niza sposobnosti povezanih sa čitanjem i pisanjem, kao i sa željom i navikom djece da čitaju od najranijeg doba.

Učenje čitanja i pisanja započinje od samog rođenja kroz uzajamnu komunikaciju djece i odraslih, različite igre, pričanje i čitanje priča, stvaranje jezički bogatog okruženja i sl. Sve ovo ne traži mnogo napora, niti je za to roditeljima potrebna neka posebna obuka.

Zašto je važno čitati djeci od rođenja?

Čitanje razvija mozak. Istraživanja o razvoju mozga nesumnjivo su dokazala da su prve godine života ključne za cjelokupan razvoj ličnosti. Mozak djeteta se razvija tako što reaguje i odgovara na podražaje iz okoline. Kada čitamo malo djeci, mi direktno potičemo napredovanje, rast i razvoj njihovog mozga, a učenje čitanja i pisanja su prirodna posljedica stimulacije mozga, a ne direktnih aktivnosti poučavanja.

Najranija pozitivna iskustva pomažu djeci da povežu knjige s roditeljskom ljubavlju, pažnjom i odobravanjem. Zajedničke aktivnosti čitanja i pričanja priča pomažu djeci i roditeljima da se zbliže i uživaju u zajedničkim aktivnostima. Roditelji jesu prvi i najvažniji učitelji koji pomažu djetetu da stekne i zadrži ljubav prema čitanju tokom cijeloga života.

Zašto djeca sve manje čitaju?

Iako smo na osnovu niza međunarodnih istraživanja konstatovali da današnja djeca takođe čitaju, ali da sve manje čitaju knjige, ili barem ne čitaju iz zadovoljstva, istraživanja o stanju na području BiH ne postoje. Iskustvo iz prakse nam pokazuje da je sposobnost čitanja kod djece u BiH na niskom nivou a, posljedično, i sposobnost pisanja i govora, odnosno razvijenost vokabulara, sposobnost mišljenja i izražavanja sopstvenih misli i stavova.

Razloge za to možemo tražiti u nizu faktora, a jedan od njih je i izostanak aktivnosti koje potiču razvoj govora u ranom djetinjstvu, nerazumijevanje i/ili nedovoljna posvećenost roditelja razvoju *čitačkih* sposobnosti i želje za čitanjem kod djece. Kultura pričanja priča i čitanja, učestvovanje u aktivnostima i smislenoj komunikaciji s odraslima sve se više gubi, a zamjenjuju ga TV i drugi mediji. I sami roditelji sve manje čitaju i pišu, u kućama nema dječije i druge literature, pa djeca odrastaju u okruženjima koja im ne nude model i poticaj. Pored toga, zabrinuti i pod pritiskom da djeca neće naučiti čitati i pisati, roditelji ponekad nastoje poučiti djecu slovima na način koji nije primjeren uzrastu, ili nije poticajan za djecu.

Dodatni problem je sigurno nedovoljna metodička osposobljenost nastavnika, premalo prilika da djeca vježbaju čitanje, promišljaju i razgovaraju o pročitanom. Čitanje se uglavnom svodi na obavezne lektire, a zadovoljstvo koje pruža čitanje se ne njeguje u dovoljnoj mjeri.

Kao razlog zašto je čitanje nepopularna aktivnost djeca najčešće navode:

Ono što čitaju u školi djeci je često dosadno ili nerazumljivo. Mnogi naslovi koji se nude djeci nemaju nikakvih dodirnih tačaka s njihovim životima i ako im u tome ne pomognemo, djeci će biti teško da pronađu vezu s radnjom i kontekstom u kojem se radnja odvija. Ono što je bilo zanimljivo nama kada smo bili djeca, ne mora biti blisko i razumljivo današnjoj djeci i mladima. Djecu treba ohrabrivati da čitaju ono što ih zanima (rekla bih i po cijenu loše ocjene iz lektire, ako baš tako mora). Isto tako, *nije ni malo svejedno šta čitamo.* Bez obzira da li se radi o fikciji, stručnom tekstu ili stripu, od izuzetnog je značaja da se djeci ponudi kvalitetna i vjerodostojna literatura, najbolji primjeri umjetnosti pisane riječi. Mnogo je knjiga, dječijih slikovnica i tekstova koji su ili primjer loše literature ili pak vrve predrasuda i stereotipima ili naprosto nisu vrijedni truda.

Nemaju vremena. Sve nas, pa i djecu, zaokuplja niz svakodnevnih aktivnosti, često mnogo primamljivijih od čitanja, uključujući medije poput televizije ili interneta. Ne smijemo zaboraviti i to da djeca imaju sve više domaćih zadataka i drugih obaveza koje uključuju čitanje, ali na žalost, često sa svrhom učenja napamet cijelog teksta ili činjenica. Vremena za čitanje iz zadovoljstva, radi zabave i užitka je zaista malo, pa je i djeci i odraslima potreban svjesni napor i puno samodiscipline da bi se organizovali i odvojili vrijeme za čitanje. Da bi se to dogodilo, djeci je potrebna rutina, pa roditelji trebaju istrajati u tome da jedan period tokom dana, makar samo pola sata, bude vrijeme kada svi ostave sve što rade, smjeste se udobno i nešto čitaju (strip, magazin, knjigu, svejedno je – važno je da je ova aktivnost povezana s osjećajem uživanja). Sličnu stvar treba raditi i u školi, odvajajući redovno barem petnaestak minuta za čitanje, kada će svi uživati u tome da na čas uplove u drugačiju stvarnost.

To je nešto što radim sam/a. Djeca imaju potrebu da budu u interakciji s ostalima, drugom djecom ili odraslima. Evo nekoliko ideja – zamolite dijete da vam nešto pročita dok vi radite nešto drugo (mogu vam pročitati najvažnije vijesti iz novina, čitati vam recept dok vi kuhate...); razgovarajte s djecom o onome što čitaju; omogućite djeci da čitaju jedni drugima, ili starija djeca mlađima. I djeca mogu čitati naizmjenično dio teksta u paru, tako da jedno dijete nešto pročita, a da ono koje sluša sumira tekst, prepriča ga ili postavi pitanja. To je i dobar način da poboljšamo razumijevanje pročitano.

Čitanje im je teško. Kada djeca nisu dobro savladala vještinu čitanja, ova aktivnost kod njih može izazvati anksioznost, što za posljedicu ima to da djeca izbjegavaju čitanje kao aktivnost. Nemojte ih tjerati, kritikovati njihovu vještinu ili im se podsmijevati. Najbolji način je prilagoditi težinu teksta ovoj djeci, omogućiti podršku strane vršnjaka, pronaći ono što njih zanima i stalno ih ohrabrivati.

Nije dovoljno samo čitati, treba čitati s razumijevanjem i kritički

Uprkos dominaciji elektronskih medija, čitanje ostaje medij o kojem najviše ovisimo kako bismo stekli znanje ili dobili informacije. Ipak, čitanje teksta, lekcije iz udžbenika, ili nekog drugog izvora ne pretače se automatski u novo znanje, niti dovodi do razumijevanja pročitano, a samo čitanje, bez interpretacije, ne utiče na sticanje ili izmjenu stavova i uvjerenja.

I nastavnici (a ponekad i roditelji) često insistiraju na čitanju i prepričavanju pročitano, ali ne i na *čitanju s razumijevanjem*, pa nakon čitanja izostaju pitanja koja zadiru u srž pročitano, koja traže od djece da donose zaključke, promišljaju, zauzimaju stav, argumentuju na temelju pročitano.

Nekoliko pravila u čitanju s djecom:

Prije čitanja, djecu je potrebno zainteresovati za tekst, priču, knjigu, a to možete učiniti na mnogo načina. Možete im reći zašto vi volite i preporučujete tu knjigu, možete ispričati nešto o kontekstu, vremenu i okolnostima u kojem je knjiga nastala, o autoru/ici, možete postavljati pitanja koja povezuju naslov i sadržaj knjige s životom djeteta, i pomoći im da razumiju zašto bi njoj ili njemu bilo važno ili zanimljivo da pročitaju taj tekst. Pokažite entuzijazam i prema knjizi i prema čitanju! Postavite neki izazov, potaknite dječija pitanja i pomozite im da uvide da će čitanjem doći do odgovora o onome što ih interesuje.

Tokom čitanja razgovarajte s djecom o dijelu knjige koji su pročitali. Pitajte ih šta ih je dojmilo, šta misle zašto se nešto dogodilo, kako bi oni postupili, šta misle da će se dalje dogoditi. Zagolicajte njihovu maštu i interesovanje. Pročitajte i vi knjigu, ali nemojte djeci nametati svoj stav ili mišljenje, nego ih pitanjima vodite k tome da donose i argumentuju sopstvene stavove.

Nakon čitanja razgovarajte s njima, postavite provokativna i intrigantna pitanja, pokažite slaganje ili neslaganje, povežite pročitano s drugim događajima ili stvarima u životu. Potaknite djecu da nešto napišu nakon čitanja – pismo autoru/ici ili liku iz priče, kratak tekst s njihovim stanovištem o datoj temi, preporuku za knjigu ili tekst, ilustraciju, drugačiji kraj, svoju priču iz druge perspektive...

I ne zaboravite – svaki dan bez knjige je kao dan bez sunca! Ljubav prema čitanju je najveći dar koji možete podariti djeci, dar koji će ih grijati, tješiti, uvijek iznova uzbuđivati, golicati maštu, produbljivati emocije, osnaživati misli i beskrajno obogatiti njihov život.

Primjeri mogućih pitanja za bajku

Djevojčica sa šibicama

Evo primjera nekih pitanja koja djecu vode od analize samog teksta, k njihovom razumijevanju pročitano­g i širim konceptima o kojima govori. Svi vjerovatno znate Andersenovu bajku *Djevojčica sa šibicama*. Prisjetite se o čemu govori i kakve je osjećaje u vama izazvala. Razmislite zašto bi bilo važno ovu priču ispričati djeci.

I faza – opisivanje i razumijevanje teksta

Kako se sada osjećate? Zašto?

Šta je u priči ostavilo najveći utisak na vas?

Šta mislite, zašto je djevojčica bila sama napolju, na hladnoći?

Šta mislite šta se možda dogodilo s njenom majkom i ocem?

Šta su radili ljudi u kućama, s druge strane prozora? Da li su oni nešto učinili da joj pomognu? Zašto nisu?

Kada biste nekom preporučili da pročita ovu priču, šta bi ste mu rekli? O čemu ova priča govori?

II faza – lično preispitivanje – povezivanje sa životom djeteta

Da li vi poznajete ili ste nekada sreli neko dijete koje živi u sličnim uslovima?

Šta ste vidjeli? Šta ste pomislili? Kako ste se tada osjećali?

Kako se tvoj život razlikuje od života djevojčice u priči?

Šta misliš da bi ti uradio/la na njenom mjestu?

III faza – kritičko razumijevanje – uopštavanje problema

Šta mislite, da li djeca trebaju raditi? Zašto ne?

Šta onda mogu da urade ako su siromašni?

Kako se osjećaju roditelji koji djeci ne mogu da kupe osnovne stvari, hranu, odjeću?

Ko je njoj još mogao pomoći?

Da li mi imamo stvari koje nam ne trebaju ili mislite da kupujemo previše stvari? Kako bismo drugačije mogli utrošiti novac?

Da li nasilje rješava probleme? Kako bi se problemi mogli drugačije riješiti? Šta biste poručili roditeljima?

IV faza – transformacija i akcija – uvjerenja i vrijednosti

Šta svi možemo uraditi da bi svoj djeci bilo bolje?

Ko to treba da uradi? Šta biste im poručili?

Šta mislite da bi toj djeci najviše pomoglo?

Mislite li da vi nešto možete uraditi? Šta su vaši prijedlozi?

Koraci u razvoju vještina pismenosti

Onoga trenutka kada pomislite da nema dovoljno vremena za čitanje priče pred spavanje podsjetite se na trenutak koliko je kratko djetinjstvo vaše kćerke.

Obećavam vam da će i za dvadeset godina vaš televizor još uvijek biti na istom mjestu... ali mogu vam takođe garantovati da za dvadeset godina vaša kćerka neće više biti vaša mala djevojčica.

Jim Trelease, The Read-Aloud Handbook

Razvijanje vještina vezanih za pismenost otpočinje u ranoj fazi, od imitiranja zvukova, preko prepoznavanja jednostavnih riječi, do toga da djeca postaju aktivni čitatelji i kreativni pisci:

Od rođenja do dvije godine djeca...

Eksperimentišu sa jezikom tako što ispuštaju zvukove koji imitiraju tonove i ritam govora odraslih (pričajte s djecom, pjevajte, imitirajte zvukove i sl.).

Oduševljeno slušaju različite zvukove i rime (brojalice, jednostavne pjesmice koje traže pokrete, tapšanje i sl.).

Pokazuju interes za knjige koje prikazuju predmete, životinje i druge objekte koji su im poznati.

Počinju naglas imenovati te predmete.

Učestvuju u podražavanju glasanja životinja koje vide u knjizi i drugih zvukova.

Od dvije do tri godine...

Uživaju u slušanju priča, rima i pjesama, i listanju slikovnica.

Razumiju mnogo više nego što mogu reći, pa čitanje stimulise razvoj rječnika kod djece.

Oduševljeni su kada govore, kada ih slušaju i kada odgovaraju na jednostavna pitanja.

Uživaju u pokretima koje prate čitanje.

Od tri do pet godina...

Mogu i trebaju učestvovati u procesu čitanja – dajte im priliku da predviđaju događaje, komentarišu radnju ili ilustracije, daju komentare, postavljaju pitanja...

Važno je i kako čitate – zaustavljajte se na važnim dijelovima, naglašavajte ih. Djeca uče da koriste fraze iz priče, razumiju tok radnje i mogu je prepričati. Mijenjajte riječi, kraj priče...

Čitajte djeci dobre i raznolike priče, rimovane priče i pjesme i sl. Igrajte se s djecom pomažući im da odglume dijelove priče, napravite kostime, scenu...

Djeca u ovom uzrastu već otpočinju s čitanjem i pisanjem, prvo prepoznajući nekoliko slova (najčešće svog imena), uočavajući slova u svom okruženju, a onda čitajući i pišući kraće riječi – ohrabrite ih ali ih nemojte tjerati. U ovom uzrastu djeca uče isključivo kroz igru i istraživanja.

Pravite zajedničke slikovnice – o životinjama, bojama, ilustrujte pjesmicu ili poznatu priču... Djeca vole da čitaju šta su napisala i počinju razumijevati pojmove *pisac* i *ilustrator*.

Radmila Rangelov Jusović

Hans Christian Andersen CAREVO NOVO RUHO

Prije mnogo godina bio neki car, koji je nadasve cijenio lijepu, novu odjeću, pa je sav svoj novac trošio samo na to, da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario za svoje vojnike, ni za kazalište, ni da se proveze šumom, jedino mu bijaše do toga, da pokaže svoje novo ruho. Imao je posebno ruho za svaki sat u danu, pa kako se inače kaže o kralju, da vijeća u vijeću, tako su za ovog cara ljudi govorili: "Car je u odjevnoj sobi!"

U velikom gradu, gdje mu bijahu dvori, živjelo se veoma veselo. Svaki dan dolazahu mnogi stranci, a jednoga dana stigoše dvojica varalica. Rekoše, da su tkalci i da umiju tkati najljepšu tkaninu, što je čovjek može zamisliti. Ne samo da su joj boje i uzorak izvanredno lijepi, već ruho, sašiveno od te tkanine, ima to začudno svojstvo, da je nevidljivo svakome, tko je nesposoban za svoju službu ili pak neizrecivo glup.

“To bi bilo divno ruho” pomisli car. “Ako ga budem nosio, znat ću, tko u mom carstvu nije za mjesto, koje zauzima. Moći ću razaznati mudre od glupih! Ta mi se tkanina mora odmah otkati!” i dade onoj dvojici varalica mnogo novaca kao kaparu da započnu posao.

Oni postaviše dva tkalačka stana: pričinjahu se, kao da rade, ali nisu imali posve ništa u razbojima. Bez okolišanja su zahtijevali najfiniju svilu, najčišće zlato, i sve to stavljali u svoju torbu, a radili na praznim razbojima do kasno u noć. “No, sad bih već htio znati, koliko su satkali!” pomisli car. Ali bilo mu je malko neobično pri duši, kad se sjetio, da oni, koji su glupi ili nikako ne odgovaraju u svojoj službi, ne mogu vidjeti te tkanine. Premda je vjerovao, da se za samog sebe ne mora bojati, ipak je htio najprije poslati koga drugog, da tu stvar izvidi. Čitav je grad znao, kakvu čudesnu moć ima ta tkanina; svi bijahu radoznali, hoće li se pokazati lošim ili glupim njihov susjed.

“Poslat ću tkalcima svoga starog, poštenog ministra!” pomisli car. “On će najbolje vidjeti, kakva je tkanina, jer on je razuman, a nitko u svojoj službi nije bolji od njega!”

I stari čestiti ministar uđe u dvoranu, gdje sjedahu ona dvojica varalica radeći na praznim stanovima.

“Bože me očuvaj!” pomisli stari ministar i razrogači oči. “Ta ja ništa ne vidim!” Ali nije to izrekao.

Varalice ga zamole, da dođe bliže, i zapitaju ga, zar nije uzorak lijep, a boje divne. I pokazivahu na prazan razboj, a jadnom starom ministru gotovo iskočiše oči. No nije mogao ništa vidjeti, jer ničeg i ne bijaše.

“Gospode bože!” pomisli on. “Ta zar sam ja glup? To ne bih nikada pomislio, a i ne treba, da to itko sazna. Ta zar ja nisam sposoban u svom zvanju? Ne, to ne ide, ja ne mogu reći, da ne vidim tkanine!”

– Ništa ne velite! – reći će jedan od tkalaca.

– Oh, izvrsno! Upravo prekrasno! – kaza stari ministar gledajući kroz naočari. – Ti uzorci, pa te boje! Da, reći ću caru, da mi se osobito sviđa!

– Radujemo se! – prihvatiše oba tkalca pa stadoše nabrajati poimenice boje i taj osobiti uzorak, a stari ministar dobro slušao, da može to isto ponoviti, kad se vrati k caru. Tako je i učinio.

Sad varalice zaiskaše mnogo novaca, još svile i još zlata. Rekoše, da im to treba za tkanje, pa sve strpaše u svoje džepove, a u tkalački stan ne dođe ni jedna jedina nit, jer su i dalje tkali na praznim razbojima.

Car malo zatim posla drugoga čestitog službenika, da vidi, kako napreduje tkanje, i hoće li tkanina uskoro biti gotova. S njim se zbilo isto što i ministrom: gledao je i gledao, ali kako ničega nije bilo osim praznih razboja, nije mogao ništa ni vidjeti.

– Zar to nije lijepa tkanina? – upitaše obojica varalica pokazujući i objašnjavajući divan uzorak, kojeg uopće nije bilo. “Glup nisam!” mislio je čovjek. “Dakle znači, da nisam sposoban za svoje dobro mjesto? To je zbilja smiješno! No ne smijem dopustiti, da to drugi zamijete!” Pa stane hvaliti tkaninu, koje nije vidio, i uvjeravati ih, kako mu se sviđaju te lijepe boje i taj divni uzorak.

– Da, upravo je prekrasna! – reče caru.

Sve je u gradu govorilo o divnoj tkanini.

Sad je i sam car htio da je vidi, dok je još na tkalačkom stanu. S čitavom pratnjom odabranih muževa, među kojima bijahu i ona dva stara službenika, koji su već prije bili ondje, ode car do one dvojice lukavih varalica, što sada tkahu iz svih svila, ali bez niti i konca.

– Zar nije prekrasno? – rekoše ona dvojica čestitih službenika. – Neka vaše veličanstvo izvoli pogledati. Kakva li uzorka, kakvih li boja! – pa pokazivahu na prazan razboj, jer bijahu uvjereni, da drugi vide tkaninu.

“Šta!” pomisli car. “Ja ne vidim ništa! Pa to je strašno! Zar sam glup? Ili nisam sposoban, da budem car? To bi bilo najveće zlo, koje bi me moglo zadesiti!”

– O, baš je lijepo! – reče car; – izričem vam svoje najviše priznanje! – pa klimaše zadovoljno glavom i promatraše prazan razboj. Nije htio reći, da ništa ne vidi.

Sva pratnja, koja je bila s njime, gledaše i gledaše, no ne uspe da vidi više negoli ostali. Svi rekoše poput cara: “O, baš je lijepo!” pa mu savjetovahu, da ruho od te nove, divne tkanine obuče prvi put za veliku povorku, koja se ubrzo imala održati. “Veličanstveno! Krasno! Izvrsno!” išlo je od usta do usta, i svi bijahu tako ushićeni.

Car podijeli obojici varalica viteški križ, da ga nose u zapučku, i naslov tkalca-viteza.

Cijelu noć uoči dana, kad je imala biti povorka, varalice su probdjele kraj šesnaest i više upaljenih svijeća. Narod je mogao vidjeti kako se žure, da dovrše carevo novo ruho. Pričinjahu se, kao da skidaju tkaninu s razboja, rezahu velikim nožicama po zraku, šivahu iglom bez konca i konačno izjaviše:

– Eto, odijelo je gotovo!

Car sa svojim najotmjelijim dvorjanicama sam dođe tamo. Varalice podigoše jednu ruku uvis, kao da nešto drže, i govorahu:

– Evo hlača! Tu je kaput! Evo plašta! – i tako redom.

– Lako je kao paučina! Čovjek bi pomislio, da nema ništa na tijelu. Ali to i jest, što vrijedi.

– Da! Tako je! – potvrdiše svi dvorani, ali vidjeli nisu ništa, jer ničega nije ni bilo.

– Neka sada vaše carsko veličanstvo najmilostivije izvoli odložiti svoje ruho! – rekoše varalice – pa ćemo vam obući novo, ovdje pred velikim ogledalom!

Car skinu sa sebe sve ruho, a varalice se pretvarahu, kao da mu komad po komad dodaju novo, koje su tobože sašili;

pa cara uzeše oko pasa, kao da mu pričvršćuju skute, a car se okretao i vrtio pred ogledalom.

– Bože, kako dobro pristaje! Kako li je divno sašiveno! – povikaše svi. – Kakva li uzorka! Kakvih li boja! To je dragocjeno ruho!

– Vani su nosači baldahina, što će se nositi nad vašim veličanstvom u povorci – najavi vrhovni meštar ceremonija.

– Eto, ja sam spreman! – reče car. – Pristaje li mi dobro? – Pa se još jednom okrene pred ogledalom, a to je trebalo značiti, da pomno promatra svoju odjeću.

Komornici, koji su imali pridržavati mu skute, pipahu rukama po podu, kao da ih dižu, pa koračahu držeći ruke u zraku, jer se ne usuđivahu pokazati, da ništa ne vide.

I tako je car išao u povorci pod krasnim baldahinom, a svi ljudi po ulicama i prozorima govorahu:

– Bože, kako je carevo novo ruho savršeno! Kakvih li divnih skuta! Pristaje mu kao saliveno!

Nitko nije htio priznati, da ništa ne vidi, jer bi time pokazao, kako nije za svoju službu ili kako je veoma glup. Nije-dne se careve haljine nisu tako svidjele.

– Ta on nema ništa na sebi! – povika neko dijete.

– Bože, čuj glas nevina djeteta! – reče otac. I jedan šaptaše drugome, što je dijete reklo.

– Nema ništa na sebi! Neko dijete kaže, da car nema ništa na sebi!

– Nema ništa na sebi! Povika naposljetku sav puk.

Shvatio to i car, jer mu se i samom činilo, da ljudi imaju pravo, a mišljaše otprilike ovako: “Sad ipak moram ostati u povorci do kraja!” I zauze još ponosnije držanje.

A komornici i dalje nošahu skute, kojih nije ni bilo.

Oscar Wilde SRETNI PRINC

Visoko iznad grada, na vitkom stubu stajao je kip Sretnog Princa. Sav je bio pozlaćen tankim i divnim listićima zlata. Umjesto očiju imao je dva sjajna safira, a veliki crveni rubin bliještao je na dršku njegovog mača.

Zaista, svi su mu se mnogo divili.

– On je lijep kao vjetrokaz – primijeti jedan od gradskih vijećnika, koji je želio da bude uvažavan zbog svog umjetničkog ukusa – samo što nije toliko koristan – dodade bojeći se da ga neki ljudi ne bi smatrali nepraktičnim, a on to u stvari nije bio.

– Zašto ne možeš da budeš dobar kao Sretni Princ? – upita mudra majka svog sinčića koji je plakao za mjesecom. – Sretni Princ i ne pomišlja da zbog nečega plače.

– Ja sam sretan da u svijetu ima neko ko je potpuno sretan – mumljao je razočarani čovjek, gledajući prekrasni kip.

Jedne noći preko grada je preletjela mala lastavica. Njene su drugarice prije šest nedjelja odletjele u Egipat, ali ona je zakasnila jer je zavoljela najljepšu trsku. Ona ju je srela u rano proljeće, kad je letjela za velikom žutom leptiricom niz rijeku i bila očarana nježnim strukom pa se zaustavila da s njom porazgovara.

– Smijem li da te volim? – upitala je lastavica, koja je voljela da odmah pređe na stvar, a trska joj se duboko pokloni. Lastavica je stalno oblijetala oko nje, dotičući se krilima vode i praveći srebrne kolutiće. To njeno udvaranje trajalo je cijelo ljeto.

– To je smiješna ljubav – cvrkutale su ostale lastavice. – Trska nema novaca, a ima toliku rodbinu – i zbilja, rijeka je bila puna trsaka. A kad je došla jesen, sve su lastavice odletjele.

Kad su otišle, lastavica se osjeti usamljena i obožavanje trske počelo je da je zamara. – Ona ništa ne govori – reče, – a ja se bojim da je nestala jer se neprestano igra s vjetrom. – I zbilja, kad god je vjetar duvao, trska se gipko savijala. – Dozvoljavam da je ona ovdje kod kuće – nastavi lastavica – ali ja volim putovanje a moja prijateljica, prema tome, također mora da voli putovati.

– Hoćeš li putovati sa mnom? – upita najzad lastavica trsku, ali trska strese glavicom; ona je toliko bila vezana za svoju domovinu.

– Ti si se sa mnom samo šalila – uzviknu lastavica. – Ja putujem do piramida, zbogom – i odletje.

Letjela je cijeli dan i u grad stiže noću.

– Gdje ću da prenoćim? – pomisli ona.

Tada opazi kip na visokom stubu.

– Ja ću odsjesti ovdje – reče ona – ovo je lijepo mjesto na svježem vazduhu. – I ona sletje upravo među noge Sretnog Princa.

– Imam zlatnu spavaću sobu – reče tiho, razgledavši unaokolo i spremi se da spava; ali čim je uvukla glavicu pod krila, pade na nju velika kap vode. – Čudnovato! – viknu – na nebu nigdje ni oblačića, zvijezde su potpuno jasne i sjajne, a ipak pada kiša. Klima je u sjevernoj Evropi zaista strašna. Trska je mnogo voljela kišu, ali to je bila samo njena sebičnost. Zatim pade i druga kap.

– Kakva je korist od ovog kipa kad ne može ni kišu da zadržiti? – reče ona – moraću da potražim neku dobru strehu – i odluči da leti dalje.

Ali prije nego što je raširila krila, pade treća kap i ona pogleda gore i ugleda... O! Šta je ugledala?

Oči Sretnog Princa bile su pune suza koje su se spuštale niz njegove zlatne obraze. Njegovo lice bilo je na mjesecini tako lijepo da je mala lastavica bila veoma dirnuta.

– Ko si ti? – upita ona.

– Ja sam Sretni Princ.

– Zašto onda plačeš? – upita lastavica. – Potpuno si me skvasio.

– Kad sam bio živ i imao ljudsko srce – odgovori kip – nisam znao šta su suze, jer sam živio u palači bez brige, u koju žalost nije mogla da stupi. Po danu sam se igrao sa svojim drugovima u vrtu, a uveče sam vodio kolo u velikoj dvorani.

Oko vrta je bio podignut ogroman zid, ali ja nikada nisam upitao šta je iza njega, oko mene je bilo sve tako lijepo. Moji su me drugovi zvali Sretni Princ, i ja sam stvarno bio sretan ako je sreća u raskoši. Tako sam živio i tako sam i umro. A sada, pošto sam mrtav, oni su me postavili tako visoko da mogu da vidim svu rugobu i bijedu u mom gradu, pa iako je moje srce od olova, ja ne mogu drukčije nego da plačem. – Šta! Zar on nije sav od zlata? – pomisli lastavica u sebi. Bila je isuviše učtiva da bi glasno mogla da iskaže svoja zapažanja.

– Daleko odavde – nastavi kip tihim i zvonkim glasom – daleko odavde u jednoj uličici stoji siromašna kuća. Jedan je prozor otvoren i kroz taj prozor mogu da vidim ženu kako sjedi za stolom. Njeno je lice mršavo i iznureno. Ruke su joj grube i crvene, izbodene od igle, jer je ona krojačica. Ona veze cvjetove na svilenoj haljini za najljupkiju od kraljičinih dvorskih dama koju će ona obući za dvorski bal. U ćošku sobe u krevetiću leži bolestan njen sinčić. Ima groznicu i traži naranče. Njegova majka nema ništa što bi mu dala osim vode iz rijeke, a on plače. Lasto, lastavice, mala lasto, hoćeš li joj odnijeti rubin s drška mog mača? Moje su noge pričvršćene za postolje, pa se ne mogu kretati.

– Mene očekuju u Egiptu – odgovori lastavica. – Moje su drugarice već odletjele do Nila i pričaju s velikim lotosovim cvjetovima. Uskoro će poći da spavaju u grobnici Velikog faraona. On tu leži sam u svom skupocjenom sarkofagu, umotan u žuto platno i balzamovan raznim mirisima. Oko njegovog vrata je lanac od svijetlozelenog ćilibara, a ruke su mu kao uvelo lišće.

– Lasto, lastavice, mala lasto – molio je Kraljević – zar nećeš ostati sa mnom jednu noć i biti moj glasnik? Onaj je dječak toliko žedan, a njegova je majka tako žalosna.

– Ja nisam sigurna da volim dječake – odgovori lastavica. – Prošlog ljeta kad sam stanovala kraj rijeke bila su tamno dva zločesta dječaka, mlinarevi sinovi, koji su se uvijek bacali na mene kamenjem. Oni me, naravno, nikada nisu pogodili; mi lastavice letimo vrlo brzo, a osim toga, ja sam porijeklom iz porodice poznate po svom brzom letu: no ipak je to bio znak nepoštovanja.

Sretni Princ je izgledao tako žalostan da ga je maloj lastavici bilo žao. – Ovdje je vrlo hladno – reče ona – ali ja ću s tobom ostati još jednu noć i biću tvoj glasnik.

– Hvala ti, mala lasto – reče Princ.

Tako je lastavica iskopala veliki rubin iz balčaka Prinčevog mača i odletjela, držeći ga u kljunu, iznad gradskih krovova.

Preletjela je toranj saborne crkve, na kome su bili izvajani veliki anđeli od bijelog mermera. Preletjela je i palaču i čula zvuke glazbe. Divna djevojka izašla je na balkon sa svojim dragim. – Kako su divne zvijezde – reče joj on – kako je divna noć ljubavi!

– Ja se nadam da će moja haljina biti na vrijeme gotova za dvorski bal – odgovori ona – naredila sam da mi se na njoj izvezu cvjetovi, ali krojačice su tako lijene.

Preletjela je rijeku i vidjela svjetiljke obješene na jarbolima lađa. Preletjela je i Geto i ugledala stare trgovce koji su se međusobno cjenjkali i vagali novac na bakarnim vagama. Najzad stiže do one siromašne kućice i pogleda unutra. Dječak je grozničavo kašljao na svom krevetu, a njegova je majka zaspala. Bila je tako umorna. Lastavica uletje unutra i položi veliki rubin na sto pored ženinog naprstka. Onda nježno obleti nekoliko puta oko krevetića, lepršajući krilima iznad dječakovog čela. – Kako mi je hladno – reče dječak – sigurno će mi biti bolje, – i pade u prijatan san.

Lastavica onda odletje natrag Sretnom Princu i ispriča mu šta je učinila. – Čudno je to – primijeti ona – ali meni je sada sasvim toplo, iako je tako hladno.

– To je zato što si učinila jedno dobro djelo – reče Princ. Mala lastavica poče o tome da razmišlja, a onda zaspala. Nju je razmišljanje oduvijek uspavljivalo.

Kada je osvanuo dan, ona je odletjela do rijeke i okupala se. – Kakva neobična pojava – reče profesor nauke o pticama kad je prelazio preko mosta. – Lastavica zimi! – O tome je napisao dugačak članak u mjesnim novinama. Svako je taj članak zapazio, a u njemu je bilo toliko stranih riječi da ga niko nije razumio.

– Noćas putujem u Egipat – reče lastavica, oduševljena svojim planom. Posjetila je sve javne spomenike i duugo sjedi-

la na vrhu crkvenog tornja. Kud god je došla, vrapci su cvrkutali i govorili jedan drugome: "Kakav ugledan stranac", a to je nju veoma veselilo.

Kad je izašao mjesec, odletjela je natrag Sretnom Princu.

– Imaš li kakvu poruku za Egipat? – upita ga ona. – Upravo krećem!

– Lasto, lastavice, mala lasto – reče Princ – zar nećeš sa mnom ostati još jednu noć?

– Čekaju me u Egiptu – odgovori lastavica. – Sutra će moje drugarice odletjeti do Drugog vodopada. Tu se vodeni konj valja između rogoza, a na velikom prijestolu od granita sjedi bog Memnon. On cijele noći gleda u zvijezde i kad zasvijetli zvijezda Danica, on samo jednom krikne od veselja i onda zašuti. O ponoći žuti lavovi silaze na obale rijeke da se napoje. Njihove su oči kao zeleni smaragdi, a njihova je rika jača od rike vodopada.

– Lasto, lastavice, mala lasto – reče Princ – daleko iza grada vidim mladog čovjeka u potkrovlju. Glavu je spustio na sto pokriven papirom, a pokraj njega stoji posuda s kitom uvelih ljubičica. Njegova je kosa smeđa i kudrava, usne su mu rumene kao nar, a ima krupne, sanjive oči. On nastoji da završi komad za direktora pozorišta, ali mu je hladno i ne može da piše dalje. U peći nema vatre, a mladić je iznemogao od gladi.

– Ostaću s tobom još jednu noć – odgovori lastavica koja je zaista imala dobro srce. – Hoću li i njemu odnijeti jedan rubin?

– Na žalost, nemam više rubina – reče Sretni Princ – sve što mi je preostalo, još su moje oči. One su napravljene od skupocjenih i rijetkih safira, koji su prije hiljadu godina doneseni iz Indije. Izvadi jedno oko i odnesi mu ga. On će ga prodati draguljaru i kupiti hrane i drva, pa će dovršiti komad.

– Dragi Prinče – reče lastavica – to ne mogu učiniti – i počeo da plače.

– Lasto, lastavice, mala lasto – reče joj Princ – učini to kako ti naređujem.

Tada lastavica izvadi Prinčevo oko i odletje do studentove sobice. Unutra je ušla prilično lako, jer je u krovu bilo mnogo rupa. Provukla se kroz jednu i ušla u sobu. Mladi je čovjek pokrio glavu rukama, tako da nije čuo lepršanje ptičjih krila, i kad je podigao oči, ugledao je krasan safir položen na uvele ljubičice.

– Počeli su da me cijene – uzvikne on – ovo je dar od nekog obožavaoca. Sada mogu da dovršim svoj komad. – Izgledao je tada potpuno sretan.

Sljedećeg dana lastavica odletje do pristaništa. Spusti se na jarbol velike lađe i posmatraše mornare kako izvlače užetom velike sanduke iz magacina. – Ho-o-ruk! – vikali su kad bi se koji od sanduka podigao. – Idem u Egipat – vikala je lastavica, ali se na nju nije niko obazirao i kad je izašao mjesec, ona se vrati Sretnom Princu.

– Došla sam da ti kažem zbogom – reče lastavica.

– Lasto, lastavice, mala lasto – reče Princ – zar nećeš sa mnom ostati još jednu noć?

– Zima je – odgovori lastavica – uskoro će ovdje biti snijega i mraza. U Egiptu grije toplo sunce, zelene su palme, a krokodili leže u blatu i lijeno zagledaju okolinu. Moji drugovi grade gnijezda u hramu Balbeka, a crveni i bijeli golubovi posmatraju ih i jedan drugom guču. Dragi Prinče, ja moram da te ostavim, ali ja te nikada neću zaboraviti i u proljeće ću ti donijeti dva krasna dragulja umjesto onih kojih si se ti odrekao. Rubin će biti purpurniji od crvene ruže, a safir će biti plav kao veliko more.

– Dolje na trgu – reče Sretni Princ – stoji djevojčica sa šibicama. Šibice su joj pale u blato i pokvarile se. Njen će je otac tući ako kući ne donese nešto novca i ona će plakati. Nema ni cipela ni čarapa, a glavica joj je nepokrivena. Iščupaj mi i drugo oko i podaj joj ga. Njen je otac neće tući.

– Ostaću s tobom još ovu noć – reče lastavica – ali ja ne mogu da ti izvadim i drugo oko. Bio bi potpuno slijep.

– Lasto, lastavice, mala lasto – reče Princ – učini kako ti na-ređujem.

Tada lastavica isključiva Princu i drugo oko i poletje s njim. Spusti se do djevojčice i spusti dragulj na dlan njene ruke.

– Kakav je to tako lijep komadić stakla – uskliknu djevojčica i sva radosna otrča kući.

Lastavica se vrati Sretnom Princu. – Sada si ti slijep – reče ona – ja ću s tobom ostati zauvijek.

– Ne, mala lasto – odgovori Princ – ti moraš da otputuješ u Egipat.

– Ja ću s tobom ostati zauvijek – ponovi lastavica, i zaspala kod Prinčevih nogu.

Poslije toga, po cijeli bi dan sjedila na Prinčevom ramenu i pričala mu sve što je vidjela u stranim zemljama. Pričala mu je o crvenim rodama koje stoje u dugim redovima na obalama Nila i kljunovima hvataju zlatne ribice; o Sfingi koja je stara kao sam svijet, živi u pustinji i zna sve; o trgovcima koji polagano koračaju pored svojih kamila i nose u rukama brojanice od ćilibara; o kralju Mjesečevih planina koji je crn kao abonos i obožava veliki biljur; o velikoj zelenoj zmi-ji koja spava u palmi, a dvadeset sveštenika je hrani medenim kolačima; o pigmejima koji plove preko ogromnog jezera na velikim lotosovim listovima i uvijek ratuju s leptirima.

– Draga mala lasto – reče Princ – ti mi pričaš o divnim stvarima, ali od svih stvari najdivnija je patnja ljudi. Nema veće tajne od bijede. Leti iznad mog grada, mala lasto, i ispričaj mi sve što budeš vidjela.

I lastavica je letjela iznad velikog grada i vidjela kako se bogataši zabavljaju u svojim divnim kućama, dok prosjaci sjede pred njihovim kapijama. Letjela je u uske mračne uličice i vidjela blijeda lica izglednjele djece, koja su tupo gleda-

la na crne ulice. Ispod luka mosta ležala su dva dječaka u grčevitom zagrljaju nastojeći da se tako uzajamno zagriju.

– Mi smo tako gladni – govorili su oni. – Vi tu ne smijete ležati – viknuo im je stražar i oni su izašli na kišu.

Ona je tada odletjela natrag i ispričala Princu šta je sve vidjela.

– Ja sam pokriven divnim zlatom – reče Princ. – Moraš ga skidati listić po listić i nositi mojim siromasima. Živi ljudi uvijek misle da ih zlato može usrećiti.

Lastavica je kidala listić po listić čistog zlata sve dok Sretni Princ ne postade taman i siv. Listić po listić čistog zlata ona je nosila siromasima, a dječija lica postala su rumenija. Djeca su se igrala na ulici i veselo smijala. – Mi sada imamo hljeba – uzvikivali su.

Tada dođe snijeg, a poslije snijega mraz. Ulice su izgledale kao da su izgrađene od srebra, toliko su se sijale i bliještale. Dugačke ledenice kao kristalni bodeži visile su sa streha na kućama. Ljudi su se umotali u krzna, a mali dječaci nosili su crvene kape i klizali se po ledu.

Jadnoj maloj lastavici bilo je sve hladnije i hladnije, ali ona nije htjela da napusti Princa. Veoma ga je zavoljela. Kupila je mrvice ispred pekarevih vrata kad pekar to ne bi vidio i nastojala da se zagrije lepršajući krilima.

Na kraju je shvatila da mora umrijeti. Imala je samo toliko snage da još jednom uzleti Princu na ramena. – Zbogom, dragi Prinče – šapnu onda – hoćeš li mi dozvoliti da te poljubim u ruku?

– Ja sam sretan što ćeš najzad otputovati u Egipat, mala lasto – reče Princ – ostala si ovdje i suviše dugo. Ali ti me moraš poljubiti u usta, jer ja te volim.

– Ja ne idem u Egipat – odgovori lastavica – ja putujem u zemlju smrti. Smrt je sestra sna, zar ne?

I ona poljubi Princa u usta i mrtva pade kraj njegovih nogu.

U tom trenutku u unutrašnjosti kipa začu se čudnovati prasak, kao da je nešto prepuklo. U stvari, to je bilo olovno srce koje je prslo na dva dijela. Zbilja, bio je strahovit, oštar mraz.

Rano izjutra, gradonačelnik je šetao trgom u društvu gradskih vijećnika. Kad su bili pored postolja, gradonačelnik je pogledao kip. – Bože moj, kako jadno izgleda Sretni Princ – reče on.

– Vrlo jadno – uskliknuše vijećnici, koji su se uvijek slagali s gradonačelnikom. Zatim se popeše da ga bolje razgledaju.

– Rubin mu je spao s mača, nema ni njegovih očiju, a nije više ni zlatan – reče gradonačelnik – u stvari, gotovo liči na prosjaka!

– Liči na prosjaka – saglasiše se gradski vijećnici.

– Eno i mrtve ptice kraj njegovih nogu! – nastavi gradonačelnik. – Zbilja je vrijeme da izdamo proglas da je pticama zabranjeno da ovdje umiru – a gradski pisar je smjesta zabilježio taj prijedlog.

Uskoro su skinuli kip Sretnog Princa. – Kad više nije lijep, nije više ni koristan – rekao je profesor estetike na univerzitetu.

Kip su pretopili u velikoj peći, a gradonačelnik je održao sjednicu gradskog vijeća da bi se donijela odluka šta će se uraditi s metalom. – Svakako, moramo da imamo drugi kip – reče on – a to će biti moj kip.

– Ne, već moj – reče svaki od gradskih vijećnika i počеше da se svađaju. Još su se svađali kad sam ih posljednji put slušao.

– Čudna je ovo stvar – rekao je nadzornik radnika u topionici. – Ovo slomljeno srce ne topi se u peći.

Da li je znao da je to slomljeno srce i mala mrtva lastavica najvrednije blago u gradu?

Ivana Brlić Mažuranić
RIBAR PALUNKO
I NJEGOVA ŽENA

I.

Dozlogrdio ribaru Palunku njegov bijedni život. Živio on sam na pustome morskome kraju i hvatao po vas dan ribe na koštanu udicu, jer se za mreže u onome kraju još nije znalo. A što možeš da uhvatiš na udicu!

– “Kakav li je ovo bijedni život?” – govorio Palunko sam sebi, – “što danas uhvatiš, to večeras pojedeš – i nikakove radosti nema za mene na ovome svijetu.”

Bijaše pak dočuo Palunko, da imade po svijetu bogatih župana i gavana silnika, što žive u slasti i lasti, u zlatu i u ras-koši. Uvrtio si dakle Palunko u glavu, kako bi i on jednom takovo bogatstvo vidio i u njem poživio. Zato se on zarekne, da će tri dana sjediti u svom čunu na morskoj pučini, a riba hvatati neće, ne bi li mu ovaj zavjet pomogao.

Tako Palunko sjedi tri dana i tri noći u svom čunu na morskoj pučini – tri dana sjedi, tri dana posti, tri dana ribe ne

hvata. Kad treći dan istom počelo svitati, al se iz mora izdigne srebrn čun, na njem zlatna vesla, a u čunu, kao kraljevna jasna, stoji blijeda Zora-djevojka.

– “Tri dana čuvao si život mojim ribicama, a sad reci, što želiš da ti dobro učinim?” – progovori Zora-djevojka.

– “Pomozi mi iz ove bijede i pustoga života. Eto po vas dan se prebijam uz ovaj pusti kraj. Što danas nahvatam, to večeras pojedem, te za mene nikakove radosti nema na ovo-me svijetu” – reče Palunko.

– “Idi kući, naći ćeš, što ti treba” – reče njemu Zora-djevojka. Kako rekla, tako propala sa srebrnim čunom u more.

Požurio Palunko na obalu pak do svoje kuće. Kad on do kuće, ali pred njega iziđe sirota djevojka, sva umorna od dalekoga hoda onamo iz zagorja. Reče djevojka: “Eno mi mati umrla, nikoga na svijetu nemam, uzmi me za ženu, Palunko.”

Ne zna sada Palunko, što da uradi. “Je li ovo, bolan, sreća, što mi je šalje Zora-djevica?” Vidi Palunko, da je ono bijedna sirotinja kao i on, al opet se boji, da ne bi krivo učinio i svoju sreću proigrao. Zato pristane i uze onu sirotu za ženu.

A ona, kako bila umorna, leže i spavaše do drugoga dana. Jedva Palunko dočekao drugoga dana, da vidi, kakova će ono sreća da nastane. Al drugoga dana nije ništa bilo, nego kad Palunko uze udice, da ide u ribu, žena ode u planinu, da bere lobodu. Vratio se uvečer Palunko, vratila se žena, te uz ribu i nešto lobode večerali. “E, ako li je ovo sva sreća, onda sam i bez toga mogao biti” – pomisli Palunko.

Kad prošla večera, sjela žena uz Palunka, da mu krati vrijeme, da mu priča priče. Priča ona o gavanima i carskim dvorima, o zmajevima što blago čuvaju i o kraljevni što u vrtu biser sije a alem žanje. Sluša Palunko, sve mu srce od radosti poigrava. Zaboravio Palunko bijedu svoju – tri bi godine ovako slušao gdje mu priča. Al se još više obradovao Palunko, kad se domislio: “Ovo je žena vilinska, pokazat će

mi put do blaga zmajeva ili do vrta kraljevine. Treba samo da se strpim, da je ne ojadim.“

Čeka Palunko – dan za danom prolazio, prošla godina, prošle dvije. Već im se i sinak rodio – nazvali ga Vlatkom malim. Al ono u stvari jednako ostalo: Palunko ribu hvata, a žena se obdan po planini za lobodom prebija, uvečer večeru vari, a za večerom dijete nuna i Palunku priče priča. Sve ljepše ona priča, a sve teže čeka Palunko, dok mu jedne večeri ne dogrdjelo, te kad se žena raspričovijedala o golemom bogatstvu i raskoši Kralja Morskoga, skoči gnjevan Palunko, ščepa ženu za ruku i reče:

– “Sada više oklijevanja nema, nego ti mene sutra na uranku vodi do dvorova Morskoga Kralja.“

Uplašila se žena, gdje je Palunko onako skočio. Reče ona njemu, da ne zna, gdje su dvori Morskoga Kralja, ali Palunko jarostan izbije ženu i zaprijeti joj, da će je ubiti, ne oda li mu tajnu vilinsku.

Sad spozna sirota žena, da ju je Palunko držao za vilu, te se rasplače i reče:

– “Nisam ja, bolan, vila, nego sam sirota žena, koja čarolija ne znam. A što tebi pričam, to mi srce kazuje, da te raznodim.“ Još se više na ovo razjario Palunko, gdje se tako varao za dvije duge godine, te gnjevan zapovjedi ženi, da sutra prije zore pođe sa djetetom morskim žalom na desnu stranu, a Palunko će poći na lijevu – i da se ne vraćaju, dok ne nađu puta do Morskoga Kralja.

Kad u zoru, al plače žena i moli se Palunku, da se ne rastaju. – “Tko zna, gdje će koje od nas nastradati na ovom kamenitom žalu“ – govorila ona. Al Palunko opet nasrnuo na nju, te ona onda uze dijete i ode plačući, kuda joj muž zapovjedio. Palunko pak ode na drugu stranu.

Išla tako žena sa djetetom, malim Vlatkom, išla za sedmicu, išla za dvije. Nigdje ne nalazila puta do Morskoga Kralja. Umorila se već jadnica kruto te jednoga dana zaspala na

kamenu uz more. Kad se probudi, ali nestalo čeda, nejakoga Vlatka.

Koliko se upropastila, ukočile joj se suze na srcu, a od velike joj se žalosti prekinula riječ, te ona onijemjela.

Vratila se sirota njemica uz obalu morskou i stigla kući. Sutradan došao i Palunko. Ne našao puta do Morskoga Kralja, vratio se jarostan i bijesan.

Kad on u kuću, al nema čeda Vlatka, a žena nijema. Ne može da mu kaže, što se slučilo, nego sva propala od tuge.

Tako od onog dana u njih bilo. Žena niti plače, niti kuka, nego nijema po kući radi i Palunka dvori, a kuća tiha i pusta kao grob. Za neko vrijeme podnosi Palunko ovu žalost, al onda mu sasvim dojadilo: gdje se bijaše najbolje ponadao raskoši Kralja Morskoga, tu mu došla ova bijeda i nevolja.

Riješi se, ele, Palunko, te se jednog jutra opet poveze na more. Na moru tri dana sjedi, tri dana posti, tri dana ribe ne hvata. Kad treći dan, pred njegov iziđe Zora-djevojka.

Priča njoj Palunko, što se slučilo i potuži se:

– “Gori je ovo jad negoli prije bijaše. Nestalo djeteta, žena nijema, kuća pusta. Da svisnem od jada!”

Ne reče ništa na ovo Zora-djevojka, nego upita Palunka:

– “Što si zaželio? Još ću ti jednom pomoći.”

Al u Palunka samo jedna luda pamet, te kako si bijaše upiljio u glavu, da se nagleda i naužije bogatstva Kralja Morskoga, tako i ne zatraži, da mu se čedo vrati, niti da mu žena progovori, nego se moli Zori-djevojci:

– “Hajde mi, svijetla Zoro-djevice, pokaži put do Morskoga Kralja.” I opet ništa ne reče Zora-djevojka, nego lijepo uputi Palunka:

– “Kad o mladom mjesecu stane dan svitati, ti sjedni u čun, čekaj vjetra i otiđi vjetrom prema istoku. Odnijet će te vjetar do ostrva do Bujana, do kamena do Alatira. Tamo ću te dočekati i put ću ti do Morskoga Kralja pokazati.”

Ode Palunko radostan kući.

Kad bilo o mladome mjesecu, al on ništa ženi ne govori nego rano zorom u čun sjeda, vjetra čeka i ode vjetrom prema istoku.

Nosi vjetar čun i nanese ga do mora neznanoga, do ostrva do Bujana. Pliva bujno ostrvo kao zeleni vrt. U njem bujna trava i tratina, u njem loza vinova, u njem mandula rascvjetana. Nasred ostrva dragi kamen, bijel gorući kamen Alatir. Pol kamena nad ostrvom žari, pola pod ostrvom u more svijetli. – Tuj na ostrvu na Bujanu, na kamenu na Alatiru, sjedi Zora-djevojka.

Lijepo Zora-djevojka Palunka dočekala, lijepo ga uputila. Pokazala mu, gdje do ostrva na moru pliva kolo mlinsko, a oko kola Morske Djevice igre igraju. Još ga lijepo naučila, kako će se kolu namoliti, da ga spusti do Kralja Morskoga, a da ga ne progutaju jazi morski.

Još mu reče Zora-djevojka:

– “Velikog ćeš se dobra i raskoši nauživati u Kralja Morskoga, al znaj: na zemlju ne možeš da se vratiš, jer su tri strahovite straže postavljene. Jedna valove diže, druga vjetar vije, a treća munje križa.”

A Palunko radostan u čun sjeda i poveze se do kola mlinškoga, misleći u sebi:

– “Ne znaš, Zoro-djevice, što je bijeda na ovome svijetu. Neću se lje zemlje zaželjeti, gdje ostavljam pustu nevolju!”

On do kola mlinškoga, a oko kola Morske Djevice pusto-pašne igre igraju. U val rone, po moru se gone, kose im se po valu rasteple, srebrne im peraje trepere, a rumena im se usta smiju. I po kolu sjedaju i oko kola more zapjenjuju.

Doplovi čun do kola mlinškoga, a Palunko, kako ga Zora-djevica učila, tako učinio: dignuo veslo nad more, kako ga ne bi morski jazi progutali, te ovako mlinskom kolu progovorio:

– “Kolovrta navrta, ili do jaza mrtvoga, ili do Kralja Morskoga.”

Kad Palunko ovo izrekao, šiknuše Morske Djevice kao srebrne ribice, okupiše se oko kola, uhvatiše se bijelim rukama za žbice te zavrtješe kolo – zavrtješe ga hitro, vrtoglavo. Učini se vir u moru, učini se vir strahovit, vir dubok, utegnu vir Palunka, zakruži Palunkom kao tananom šibicom i spušta ga do silnih dvorova Kralja Morskoga.

Još Palunku u ušima šum morski i pustopašni smijeh Morskih Djevice, ali već se on našao na krasnome pijesku, na sitnome pijesku od suhoga zlata.

Oglednu se Palunko i kliknu:

“E, čuda mi divnoga, čitava poljana od zlatnoga pijeska!”

Ono samo misli Palunko, da je poljana, kolika je, ali ono bila velika dvorana Kralja Morskoga. Oko dvorane stoji more kao mermerni zidovi, nad dvoranom stoji more kao svod stakleni. Od kamena od Alatira plavo svjetlo kao plava mješina. Ovjesile se nad dvoranom grane od bisera, uzdigli se po dvorani stolovi od koralja.

A na kraju, na drugom kraju, svirale gdje svire i sitni praporci gdje biju, onamo u zlatnome pijesku uživa i počiva Kralj Morski. Pružio se u zlačani pijesak, samo volujsku glavu podigao – ukraj njega ploča od koralja, iza njega živica od zlata.

Što ono tanke sviralice brzo i tanano svire, a sitni praporci strelohотно biju, što se ono sjaja i raskoši blista – ovoliko sreće i blaženstva ne bijaše Palunko mislio da gdje god ima na svijetu!

Pomahnitao Palunko od puste radosti, učinilo mu se, kao da se vinca nakitio, zaigralo mu srce, pljesnuo u dlanove, potrkao po zlatnome pijesku ko hitronogo dijete, prebacio se po dva, po tri puta, kao ludi derančić.

Vrlo se ovo svidje Morskomu Kralju. U Morskoga Kralja teške noge preteške, a još teža glava volujska. Nasmija se grohotom Morski Kralj, te kako u zlatnome pijesku počiva, tako oko njega pijesak prši od smijeha.

– “Baš si momče lakonogo” – reče Morski Kralj i skine vrhu sebe granu bisera te Palunka dariva. Zapovjedi zatim Morski Kralj, te iznijele vile pomorkinje na zlatnim pladnjima jela biranoga i pića medenoga. Blaguje Palunko uz Morskoga Kralja na ploči od koralja, ele, u časti najvećoj.

Kad Palunko odručao, pita njega Kralj Morski:

– “Jesi li još čega zaželio, momče?”

A što znade da zaželi bijedna sirotinja, koja još nikada dobru nije privirila? Nego kako Palunko bio gladan od daleka puta, to se on slabo najeo jela biranijeh i pića medenoga, pa zato reče Morskome Kralju:

– “Baš kad me pitaš, Kralju Morski, zaželio sam, da mi je dobar pladanj varene lobode.” Začudio se ovome Kralj Morski, al se onda dosjetio te se nasmijao i Palunku govorio:

– “E, brate moj, draga je u nas loboda, draža nego biser i bisernjak, jer je od nas daleko do nje. Al kad si baš zaželio, poslat ću vilu prekomorku, donijet će ti iz kraja lobode. Al ti se meni još tri puta prebaci.”

Kako je Palunko radostan, ništa ovo nije njemu teško. Skače on na noge lagane, a ono se brzo prikupiše i pomorkinje i sitna čeljad u dvoranu, da ovo čudo vide.

Zaleti se Palunko po zlatnome pijesku, prebaci se vješto jedan, pa dva, pa tri puta kao vjeverica, a Morski Kralj i sva čeljad grohotom se nasmijali toj vještini.

Al se najslađe nasmijalo neko dijete nejačko, a bio to kralj mali, što ga od igre i obijesti sebi pomorkinje zakraljile. Sjedi mladi kralj u zlatnoj kolijevci, u svilenom košuljici. Po kolijevci biserni praporci, a djetetu u ruci zlatna jabuka.

Kad se Palunko prebacio, a mali se kralj onako slatko nasmijao, oglednu se Palunko na njega. Poglednu maloga kralja – prenerazi se Palunko: ono je sinak njegov nejak, Vlatko mali.

Ele, prisjelo ovo Palunku odmah. Ne bi ni sam mogao pomisliti, da bi mu ovako brzo prisjelo!

Smrknu se Palunko onim časom – razjedio se, te kad se malo razabrao, pomisli:

– “Gle ga, derančića, kuda se djenuo, da kraljuje u igri i obijesti, a mati mu kod kuće od tuge onijemjela.”

Kivan je Palunko, ne može da gleda ni sebe ni sina u ovim dvorima; al ne smjede ništa da reče, kako ga ne bi od djeteta rastavili. Zato se on učini slugom u svoga sina, Vlatka maloga, misleći:

“Ostat ću kadgod na samu s djetetom, spomenut ću dijete na oca i majku, uteći ću s njime, odnijet ću prkonjicu sina, vratiti se s njime k materi.”

Tako mislio Palunko te jednoga dana dočeka, ostao nasamu s djetetom te malome kralju prišapnuo: “Hajde sinko, sa ocem da uteknemo.”

Al Vlatko bijaše čedo sasvim nejačko, te kako je dugo pod morem boravio, tako oca već i zaboravio. Nasmija se on, nasmija se mali kralj, misli on: šali se Palunko – te Palunka nožicom gurnuo:

– “Nisi ti otac moj, ti si ona luda, što se pred Morskim Kraljem prebacuje.”

Ujede ovo za srce Palunka, od srdžbe bi svisnuo. Ode on tako i rasplače se od gorkoga jeda. Okupila se oko njega čeljad Kralja Morskoga, te ovako jedan drugome govorili:

– “E, ovo mora da je veliki velmoža na zemlji bio, kad u ovolikoj raskoši plače.”

– “Duše mi, bio sam isti kao i Kralj Morski. Imao sam dijete, što mi se u bradu penjalo, ženu, što mi čuda kazivala – a lobode, brate, koliko hoćeš, ne trebaš se ni pred kim prebacivati!” – govori ojađen Palunko.

Čudi se čeljad ovolikomu gospodstvu te puštaju Palunka, da tuguje za svojom srećom. A Palunko osta slugom u maloga kralja. Ugađa sinku svakojako, misli: pregovorit ću ga kakogod, da sa mnom utekne. A mali kralj svakim danom objesniji i pustopašniji, te što više dani protječu, to dijete za veću ludu Palunka držaše.

II.

Dok ovo tako bijaše, dotle žena Palunkova u kući samovala i tugovala. Prve večeri na ognjištu oganj podržavala i večeru varila, a kad Palunka nije dočekala, onda oganj zapustila i više ga nije palila.

Sjedi sirota njemica na pragu, niti radi, niti sprema, niti plače, niti kuka, nego se ubija jadom i čemerom. Niti može da u koga upita savjeta, kad je nijema, niti može morem poći za Palunkom, kad je od tuge preklonula.

Kud će, dakle, jadna, nego jednog dana ode u daleko zagorje, gdje joj je majka ležala sahranjena. Tako ona nad grobom materinim stala, a pred nju izađe lijepa košuta.

Progovori košuta nijemim jezikom:

– “Nemoj da sjediš i da se ubijaš, kćeri moja, jer bi ti srce puklo, a kuća bi ti se raspala.

Nego ti svake večeri Palunku večeru spremaj, a iza večere tanku kudjelju razrješuj. Ne dođe li Palunko, a ti u zoru uzmi njegovu večeru i mekanu kudjelju i još ponesi tanke dvojnice, pa pođi u krš. Tamo u dvojnice sviraj, zmije i zmijići će večeru izjesti, a galebovi kudjeljom gnijezda oblagati.”

Dobro kćerka sve razumjela, što joj mati govorila, i tako učinila. Svake večeri večeru sprema, iza večere kudjelju razrješuje. Ne vraća se Palunko, uzima žena u ranu zoru dvojnice, iznosi u krš večeru i kudjelju. Kako ona u dvojnice svira, tanano u desnu sviralu svira, tako izlaze iz krša zmije i zmijići. Večeru blaguju, ženi nijemim jezikom zahvaljuju. A kad u lijevu sviralu prebira, dolijeću galebovi i galebići, kudjelju u gnijezda raznose, a ženi zahvaljuju.

Ovako žena radila svakim danom – i već se mjesec tri puta povratio, a Palunka svejednako nema.

Opet teška tuga obrva jadnu njemicu, te ona ode opet na grob materin.

Išće pred nju košuta, a žena joj nijemim jezikom govorila:

– “Evo, majko, sve sam tako uradila, al Palunka nikada! Me-
ni dojadilo čekanje. Il da skočim u more, il da se razbijem o
stijenu?”

– “Kćeri moja”, reče košuta, “nemoj da budeš nevjera. Ljutu
muku muči tvoj Palunko. A ti slušaj, kako ćeš mu pomoći. U
neznanome moru ima lubin veliki, na lubinu zlatna peraja, na
peraji zlatna jabuka. Uхватиš li na mjesecini lubina, olakšat
ćeš jade tvom Palunku. Al do mora neznanoga treba proći tri
pećine od oblaka: u jednoj zmija orijaška, majka sviju zmija,
more diže i valove pravi; u drugoj ptica orijaška, majka sviju
ptica, buru razmahuje; u trećoj zlatna pčela, majka sviju pče-
la, munje križa i izvodi. Pođi, kćerko, do mora neznanoga, ni-
šta ne ponesi doli udice i tananih dvojnica, a nađeš li se u te-
škoj nevolji, ti otpori svoj desni rukav, bijeli nerubljeni.”

Upamtila kćerka, drugog dana čun uzela, otisnula se na mo-
re debelo, a ništa ne ponijela doli udice i tankih dvojnica.

Luta i tumara morem, dok je more ne nanese do jednog mje-
sta, a tamo na moru tri strahotne pećine od teškog oblaka.

Na ulazu prve pećine glavu digla zmija grozovita, majka
sviju zmija. Strašna glava sav ulaz zatvorila, a tijelom se u
pećini ispružila te tamo orijaškim repom omahuje, more
muti i valove diže.

Ne smije žena ni blizu čudovištu, nego se sjetila svojih
dvojnica te u desnu sviralu stala prebirati. Kako svira, tako
sa kraja daleka, krševita, hite, plivaju zmije i zmijići. Doplivaše,
dohitaše zmije šarolike i sitni zmijići, te se molili zmi-
ji strahovitoj:

– “Puštaj, majko naša, ženu, da prođe čunom kroz pećinu.
Ona je nama veliko dobro učinila, gdje nas je svake zore
nahrnila.”

– “Kroz pećinu je puštati ne mogu, jer mi danas valja velo
more dići” – odvrati strašna zmija. “Ali ako vam je dobro
učinila, dobro ću joj i vratiti: il joj volja težak grumen zlata,
il joj volja šest niza bisera?”

Ne prevari se vjerna žena na biser i zlato, nego ovako zmi-
ji nijemim jezikom govorila:

– “Ja sam došla radi malene stvari, radi lubina iz mora ne-
znanoga. Ako sam ti dobro učinila, ti me puštaj kroz peći-
nu, zmijsko strahovita.”

– “Puštaj, majko naša” – prihvatile zmije i zmijski, “eto ko-
like nas je hranila, kolike othranila. A ti lezi, majko naša, pa
prospavaj malko, a mi ćemo za tebe more dizati.”

Ne mogaše zmija odoljeti onolikoj svojti, a bila ona željna
sna od tisuću godina. Pusti dakle ženu kroz pećinu, pa se
onda po pećini pruži te strašna zaspi. Prije negoli zaspi,
zmijama i zmijskima naloži:

– “Dobro mi more podignite, djeco moja, dok ja malo počim-
nem.”

Prošla nijema žena kroz pećinu, ostale zmije i zmijski u pe-
ćini. Umjesto da more burkaju, a oni more taže i smiruju.

Isplovila žena, stigla do druge pećine, a u drugoj pećini pti-
ca orijaška, majka sviju ptica. Na ulazu strahovitu glavu is-
pružila i gvozdeni kljun razvalila, a golema krila po pećini
raskrilila i krilima maše, vjor razmahuje.

Latila se žena dvojnicâ te u lijevu sviralu prebira. Doletješe
sa kraja sivi galebovi i sitni galebići te se strašnoj ptici moli-
li, da pusti ženu sa čunom kroz pećinu, jer je njima veliko
dobro učinila, gdje im je svakim danom kudjelju sterala.

– “Ne mogu da je puštam kroz pećinu, jer danas mi valja si-
lan vjor podignuti. Nego ako vam je dobro učinila, veće ću
joj dobro vratiti. Dat ću joj žive vode iz kljuna gvozdene-
ga, da joj se živa riječ povрати.”

Ele, ovo teško bilo jadnoj ženi njemici, gdje bijaše toliko po-
željela, da joj se živa riječ vrati! Al ona vjerna ostade te pti-
ci ovako govorila:

– “Nisam došla radi svojega dobra, već radi male stvari: ra-
di lubina iz mora neznanoga. Ako sam ti dobro učinila, a ti
mene kroz pećinu puštaj.”

Namolili galebovi majku-pticu i još je uputili, da malo na sanak legne, a oni će za nju vihor razmahati. Poslušala majka-ptica svojtu svoju, ovjesila se gvozdenim čaporcima o pećinu te zaspala.

A galebovi i galebići, mjesto da vihor dižu, a oni vihor taže i smiruju.

Tako nijema žena drugu pećinu preplovila i do treće dolazila.

U trećoj pećini zlatna pčela. Na ulazu se zlatna pčela uzlijetala: križa ognjene munje i gromke gromove. Tutnji more i pećina, zveče munje po oblaku.

Strava uhvati ženu, gdje se našla sama u ovoj grozoti. Ali se ona svog desnog rukava dosjetila, bijeli rukav nerubljeni isporila, na zlatnu pčelu njime omahnula te pčelu u rukav uhvatila.

Utihnule namah munje i gromovi, a zlatna se pčela stala ženi moliti:

– “Puštaj mene, ženo, na slobodu. Nešto ću te, ženo, naučiti. Gledi tamo na more široko: veliku ćeš radost ugledati.”

Pogledala žena na more široko: upravo bilo sunce na uranku, zarumenile se nebeske visine, zarumenilo se more od istoči, a iz mora taman se izdigao čun srebrni. U čunu kao kraljevna blijeda i jasna Zora-djevojka, a uz nju dijete njako u svilenoj košulji, sa zlatnom jabukom. Ono Zora-djevojka malog kralja jutrom po moru šetala.

Prepoznala žena sinka izgubljenoga.

E, čuda prečudnoga, što je more široko, da ga nije mati svega obuhvatila, što je sunce visoko, da ga nije mati rukom dohvatila.

Zastrepila ona od prevelike radosti, dršće ona kao tanana jasika. Il' bi ruke za djetetom pružila? Il' bi za njim milo uskliknula? Il' bi najbolje za njim do vijeka gledala!

Plovi srebrn čun po moru rumenom, u daljini se čunak izgubio, u more čunak uronio, a jedva se majka prenula.

– “Ja ću tebe puta naučiti” – progovori ženi zlatna pčela. “Doći ćeš do malog kralja, do sinka tvoga, s njim ćeš u sreći boraviti. Al me prije puštaj na slobodu, da ja križam po pećini munje, i nemoj mi pećinom prolaziti.”

Pečal gorka jadnu majku obrvala, obrvala i uzdrkala. Čedo svoje bijaše ugledala, želju svoju željkovanu uočila – uočila, ugledala a ne ogrlila, ne izljubila! Uzdrkala pečal ženu: il’ će biti Palunku vjera il’ nevjera? Il’ će pčelu pustiti i sinu svome doći, il’ će pećinom prolaziti do mora neznanoga, po lubina velikoga?

Kako ju je pečal uzdrkala, tako joj se suze od srca otkinule, tako joj se živa riječ povratila, te ona živom riječi pčeli govorila:

– “Ne pečali me, zlatna pčelo! Ne puštam te na slobodu, jer ja moram kroz pećinu proći. Ja sam svoje čedo oplakala i u srcu svome pokopala. Nisam amo došla radi sreće svoje, već radi male stvari: rad lubina iz mora neznanoga.”

Tako žena govorila, u pećinu uplovila. U pećini počinula, u čunku odahnula, tamo noći i mjesečine čekala.

E, moj rode, što se ono danas more tiho učinilo, a u zraku bura počinula, gdje u jednoj pećini spava zmija strahovita, u drugoj ptica orijaška, a u trećoj žena izmorena!

Tako tiho danak prolazio, tako večer dolazila – tako mjesečina sinula. Kad mjesec visoko na nebo, a žena o ponoći u more neznano zaplovila te nasred mora udicu spustila.

III.

Zapovjedi uvečer mali kralj Palunku, da mu noćas splete dobre vođice od svile. “Sutra ću te ranom zorom pod kolica prezati, da me voziš po zlatnome pijesku.”

Ele, prevršilo ovo Palunku. Gdje se dosad krio pred Zorom-djevojkom, kad bi jutrom pod more silazila, to će ga sutra ugledati, gdje ga sin pod kola upreže.

Spava sva čeljad, spava Morski Kralj, spava kraljić obijesni – sam Palunko budan: vođice plete. Kruto plete, kao da je nešto smislio. Kad spleo, jake bijahu ono uzice, pa reče Palunko:

– “Nisam nikoga pitao, dok sam ludo radio, neću lje ni sada, gdje sam se pameti dozvao.”

Tako rekao, tihano pošao do kolijevke, gdje mu sinak tvrdo spavaše, provukao uzice kroz žbice od kolijevke, svezao kolijevku sebi na leđa te pošao da utekne sa sinom.

Tiho Palunko prolazio zlaćanim pijeskom – prošao silnu dvoranu ko prostranu poljanu, prošuljao se zlatnom živicom, razmaknuo grane od bisera. A kad došao, gdje stoji more ko zidovi, ništa ne oklijeva Palunko, nego zapliva u more sa djetetom.

Daleko je, tužna tugo, od Kralja Morskoga do svijeta bijeloga! Pliva Palunko, pliva; al što može jadan ribar preplivati, gdje mu leđa još pritisnuo mali kraljić sa zlatnom jabukom i njegova kolijevka od zlata. Kao da se more nad njima sve više i teže podiže!

Kad je Palunko već posve iznemogao, a ono jošte osjetio: kvrcnulo nešto o zlatnu kolijevku, zapelo nešto o žbice kolijevci. Kako zapelo, tako ljuto hitro potezati stalo.

– “Sad sam ti se jadan sa životom oprostio” – sam sebi Palunko govoraše. “Ovo me morska neman na zubu nosi.”

Al to ne bio zub morske nemani, već bila koštana udica, a pustila je žena Palunkova.

Kad žena osjetila, da je udica zapela, a ona radosna svu snagu skupila, vuče i poteže, kako ne bi velikog lubina izgubila.

Kad bliže dovukla, izdigle se iz mora najprije zlatne žbice od kolijevke. Žena na mjesečini dobro i ne prepoznala, nego odmah pomislila: “Eto zlatne peraje na lubinu.”

Pa onda se pokazalo dijete sa zlatnom jabukom. Opet žena misli: “Ovo je zlatna jabuka na peraji.” A kad najposlije izašla iz mora glava Palunkova, radosno žena uskliknula:

“A ovo je glava velikoga lubina!”

Veselo kliknula, sasvim k sebi dovukla. A kad sasvim blizu dovukla – e, rode moj rođeni, tko bi znao lijepo iskazati, kako im je od prevelike radosti bilo, gdje se ovako u čunu sastadoše sve troje, a na mjesečini, usred mora neznanoga! Nego vremena gubiti ne smiju, treba proći pećine, dok se nisu straže u pećini probudile. Pa uhvatiše vesla te povezoše hitro, što im snaga daje.

Ali eto jada iznenada! Kako je ono mali kraljić svoju majku ugledao, odmah se za nju dosjetio. Zagrlilo dijete majčicu objema ručicama – ispade mu jabuka od zlata. Propade jabuka u more, propade do dna morskoga, do dvorova Kralja Morskoga, baš na rame Kralju Morskome.

Probudi se Morski Kralj, ruknu ljutito. Skoči iz sna sva čeljad po dvorani. Odmah opazili, da je nestalo malog kraljića i slugana njegova. Podigoše potjeru za njima. Isplivale na mjesečinu Morske Djevice, poletjele u noć lake prekomorke, poslali hitre skoroteče, da probude straže u pećini. Ali čun već bio kroz pećine prošao, te se dala potjera za čunom. Veslaju Palunko i njegova žena, veslaju što im snaga daje, a za njima pustila se hajka: šibaju za njima Morske Djevice, lete za čunom hitre prekomorke, valja se za njima more uzburkano, maše, vije bura sa oblaka.

Sve se bliže oko čuna hajka sklapala – ne bi joj utekla ni najbolja brodica, kamoli mali čunak na dva vesla! Dugo hrli čunak pred potjerom, ali upravo, kad se bijeli dan pomolio, sklopila se sa svih strana groza oko čuna.

Prekrililo vihor čunak, stigli ga šumni talasi, splele se oko čunka u vijenac Morske Djevice. Ljulja, ljulja vijenac oko čunka, propuštaju Morske Djevice strahotne talase, ne propuštaju čunka sa talasom. Pišti, prska more i vjetrina.

Stisnula Palunka strava od propasti, pak u smrtnoj stisci povikao:

– “Oj pomozi, jasna Zoro-djevojko!”

Izdignula se iz mora Zora-djevojka. Palunka ugledala, al ne pogledala, malog kraljića pogledala, al ne darivala – a vjernoj ženi hitar dar darivala: rubac vezeni i iglu pribadaču. Od rupca se bijelo jadro podignulo, a od igle kormilo se stvorilo. Napelo se na vjetru jadro, ko jedra jabuka, a žena uhvatila tvrdom rukom za kormilo. Razbio se vijenac oko čunka, sijeva čunak preko sinjeg mora, kao zvijezda preko neba plavog! Leti čudno čudo pred strahovitom potjerom – što je hajka jača, to više mu pomaže: što je vihor brži, to brži čun pred vihorom, što je more brže, to brži čun po moru. Ukazala se u daljini obala krševita, na obali kućica Palunkova, a pred kućicom bijeli prud položiti.

Kad se obala ukazala, odmah hajki snaga oslabila. Boje se kraja vile prekomorke, zaostaju od obale Morske Djevice, na pučini ostaju vihor i talasi, a sam čunak leti ravno do obale kano dijete u majčino krilo.

Naletio čunak do obale, preletio preko bijelog pruda, udario o hridinu. Razbio se čunak o hridinu, potonulo jadro i kormilo, propala u more zlatna kolijevka, utekla pčela zlatokrilka – a Palunko sa ženom i djetetom našli se na prudu pred svojom kućicom.

E, kad one večeri lobode večerali, što je bilo, sve zaboravili. Pa da nije za one dvojnice, nitko ne bi ovo već pamtio. Nego tkogod u dvojnice dune, tomu krupna svirala dudi o Palunku ovako:

Čudo ludo Palunko, Na dno mora propao, Ljutog jada dopao.

A sitna svirala ženu spominje:

Sini, sini, zorice, Evo nove srećice; Da je tripud potopljena, Izba-vi je vjerna žena.

Tako širom svijeta pričaju dvojnice.

Hans Christian Andersen

MALA SIRENA

Daleko na pučini morskoj voda je tako modra, kao što su laticice najljepšeg različka, a bistra poput najčišćeg prozirca, ali je i veoma duboka, dublja nego što ijedno sidro može doseći; mnogo bi crkvenih tornjeva valjalo nastaviti jedan na drugi, da bi sa dna morskog dosegli vodi na površje. A na dnu mora borave morske vile ili sirene.

Nemojte misliti, da ondje nema ništa do pusta bijela pijeska! Nikako! Ondje vam raste najčudnije drveće i bilje, što je tako gipko u stabljici i lišću, da se odmah povija, baš kao da je živo, čim se voda ma i malo uzbiba. Svakojake ribe, male i velike, klize i promiču između granja, upravo kao što i ptice u nas gore prolijeću zrakom.

Na ovome mjestu, gdje je more ponajdublje, uzdižu se dvori, u kojima stoluje kralj podmorskog svijeta: stijene su im od koralja, visoki šiljasti prozori od najčišćeg jantara, a krov od samih školjki, što se rastvaraju i sklapaju, kako se već

voda ziba. Divota ih pogledati, jer je u svakoj školjci sjajni biser: jedno jedino ovakvo zrno bilo bi najveći sjaj u kruni kakve kraljice.

Onaj kralj na morskome dnu bijaše već mnogo godina udovcem, pa je dvorima upravljala starica mu majka. Bila to umna žena, no ponosna na svoj visoki rod, te je stoga i nosila dvanaest ostriga na repu, dok su ostale sirene plemenita roda smjele imati samo šest. Inače bila vrijedna svake hvale, poglavito stoga, što je veoma voljela male kraljevine, svoje unuke. Bijaše ih šest, sve krasne po izbor djevojke, no najmlađa bila ponajljepša: koža joj nježna i prozirna poput ružine latice, oči modre kao najdublje more, no, poput ostalih morskih vila, ni ona ne imadaše nogu, nego joj se tijelo završavalo prelazeći u riblji rep.

Po cio dan djeca se igrahu dolje na dvorima, u velikim dvoranama, gdje je iz stijena raslo živo cvijeće. Veliki se jantarni prozori otvarahu, pa im dolažahu ribe, kao što nama kroz otvorene prozore ulijeću lastavice; no ribe plivale upravo do malih kraljevna, koje ih milovahu, a ribe uzimahu jelo iz njihovih ruku.

Ispred kraljevskih dvora sterao se veliki vrt s ognjeno-rumenim tamnomodrim drvećem, voće se sjalo poput zlata, a cvijeće prelijevalo u žarkim bojama, kako god se stabljike povijahu i listovi pomicalahu. Tlo bijaše od najsitnijeg pijeska, ali modro kao sumporni plamen. Nada svim treperilo neobično modro svijetlo – kao da i nisi na morskome dnu: prije bi pomislio, visoko si u zraku, gdje je i pod tobom i nad tobom samo nebesko plavetnilo. Za tiha vremena moglo se vidjeti sunce, koje se ukazivalo poput kakva purpurna cvijeta, što iz svoje čaške izljuje svu onu svjetlost.

Svaka mala kraljevna imaše svoje mjestance u vrtu, gdje mogaše po miloj volji kopati i saditi. Jedna je svojim cvjetnim lijevama dala oblik kita, drugoj se sviđalo, da joj je kutić nalik na malu sirenu, no najmlađa svoj vrtić zaokružila,

da bude okrugao poput sunca, a i cvijeće joj bilo jarko i rumeno kao sunce.

Bila ona neobično dijete, tiho i zamišljeno; dok bi se ostale sestrice kitile najčudnijim stvarcima, što bi ih uzimale iz potonulih brodova, njoj – osim njezina rumena i žarka cvijeća, što podsjećalo na sunce – bijaše najmiliji lijep mramorni kip, što prikazivao krasna dječaka; kip bio isklesan u bijelu, čistu kamenu, a na morsko je dno dospio prilikom nekog brodoloma. Mala je sirena kraj kipa zasadila poput ruže rumenu žalosnu vrbu, što je divno uzrasla te svijala svoje svježe grane nad kipom i spuštala ih sve do modroga pješčanog tla, gdje se ukazivala ljubičasta sjena, što se, baš kao i grane, neprestano pomicala; činilo se, kao da se vršci savijaju, da cjelunu korijenje.

Ne bješe za malu sirenu, veće radosti doli što god čuti o onima gore, o ljudima. Staroj baki, valjalo neprestance pripovijedati sve, što je znala o brodovima i gradovima, o ljudima i životinjama. Nadasve se maloj kraljevni učinilo neobičnim i krasnim to, što gore na zemlji i cvijeće miriše – jer na morskome dnu nije mirisalo – što su ondje šume zelene i što se ribe, koje se tamo vide među granjem, mogu glasom javljati te pjevati toli lijepo, da ih je milina slušati. Bijaše zapravo riječ o ptičicama, a baka ih nazivao ribama, kako bi male sirene mogle razumjeti, jer još nikad ptica ne vidješe.

– Čim koja od vas navrši petnaestu godinu – kazala im baka – dopustit ću joj, da izroni moru na površje, da za mjesecine sjedne na stijene i gleda velike brodove kako onuda jedre; odande će vidjeti šume i gradove.

Druge godine najstarija sestra navrši petnaest ljeta. Kako su sestre bile sve jedna od druge za godinu mlađa, to je najmlađoj valjalo još čitavih pet godina čekati, da se uzmogne otisnuti sa dna morskog i pogledati, kako je u nas. No sestre među sobom obećale, da će jedna drugoj pričati, što bu-

de vidjela i što joj se za toga prvog izlaska učini najljepšim – jer im baka ni izdaleka nije dosta napričala: ta bilo je toliko toga, što one hotijahu znati.

Nijedna od njih nije toliko čeznula, da vidi gornji svijet, koliko baš najmlađa, koja imaše najdulje na to čekati i koja bijaše onako tiha i zamišljena. Mnogu je i mnogu noć proštajala kraj otvorena prozora gledajući gore kroz tamnomodru vodu, kojom plivahu ribe pračkajući repom i razmahujući perajama. Mogaše vidjeti mjesec i zvijezde, no činjahu joj se sasvim blijedim, a kroz vodu još i znatno većim, nego što su u našim očima. A kad bi ispod njih promaknula kakva sjena nalik na crn oblak, znala je, da je to ili kit, što nad njom pliva, ili pak brod s mnogo ljudi, koji, dakako, nisu ni slutili, da dolje stoji krasna mala sirena i svoje bijele ruke pruža prema kolumbi njihova broda.

Najstarijoj dakle kraljevini bijaše petnaest godina, pa je sada smjela izroniti, izići moru na površje.

Kad se vratila u dubine, njezinu pričanju ne bijaše kraja ni konca. Najljepše je od svega, kaza ona, za mjesečine ležati na pješčanu prudu posred tiha mora te promatrati veliki grad na susjednoj obali, gledati kako mu se svjetla krijese, kao da stotine zvijezda trepere, slušati glazbu i buku, štopot kola i glasove ljudske, gledati mnoge crkvene tornjeve i šiljke, slušati zvuke, što se rune sa zvonika... Upravo stoga, što nije mogla onamo, najviše je za tim čeznula.

O, kako li je sve to najmlađa sestra slušala! Kad je uvečer stajala uz otvoren prozor i gledala kroz tamnomodru vodu, mišljaše na veliki grad i na svu onu buku i viku, pa joj se učini, da zvonjava s dalekih zvonika čak do nje dopire.

Druge godine dopusti baka drugoj sestri, da izroni iz vode i da pliva, kamo hoće. Ona iziđe upravo kad je sunce zalazilo, i taj joj se prizor učinio najljepšim. Bijaše kao da se sve nebo prekrilo samim zlatom, oblaci tako lijepi, da im ona ne mogaše krasote opisati: rumeni i ljubičasti sustizali je-

dni druge i nad njom plovili, no još brže od njih, poput kakve druge, bijele koprene, letjelo jato bijelih labudova, preletjelo preko vode i nestalo onamo, gdje bijaše sunce; i ona zapliva u onome smjeru, ali sunce odjednom utonu, ružičasta sjaja nestala s površja vodenog, a rumen stade gasnuti na oblacima.

Dogodine treća sestra izroni na svijet. Ta je bila od svih najsmjelija, pa je stoga zaplivala uza široku rijeku, što se u more izljuje. Vidjela je krasne zelene brežuljke s vinovom lozom, prolazila pokraj dvoraca i seoskih dvorova, što se pomaljahu iz divnog šumskog zelenila; ptice su posvuda pjevale, a sunce tako grijalo, te joj često valjalo u vodu zaroniti, da ohladi vruće lice. U nekom je malom zaljevu naišla na cijelu skupinu ljudskih mališana: sasvim golišavi trčahu naokolo i pljuskuhaju po vodi; i ona se htjede s njima poigrati, ali se djeca prestrašise te pobjegoše, a nato iskoči mala crna životinja – bio je to pas, samo ga ona nikad prije nije vidjela – te stade na nju tako strašno lajati, da se uplašila i pobjegla na široko more. Nikako ne mogaše zaboraviti divnih šuma, zelenih brežuljaka i ljupke dječice, što plivahu po vodi, premda ne imahu ribljeg repa.

Četvrta sestra nije bila tako smiona; ostala je nasred divljeg mora ne mičući dalje. Pripovijedaše, kako je upravo ondje najljepše: vidiš na milje unaokolo, gledaš nadaleko oko sebe, a nad vodom nebo poput staklena zvona. Vidjela je brodove, ali samo izdaleka: činjahu se kao galebovi, veseli se delfini premetahu u vodi, a veliki kitovi štrcahu vodom iz nozdrva, tako te bijaše, kao da je na stotine vodoskoka naokolo.

Dođe red i na petu sestru; njezin je rođendan padao baš u zimu, tako te ona vidje, što ostale prije ne vidješe. More bilo sasvim zeleno, svuda naokolo plivali veliki ledeni bregovi: svaki se činio kao zrno bisera, kazivala ona, no bijahu mnogo veći od crkvenih tornjeva, što ih ljudi grade. Poka-

zivahu najčudnije oblike i sjahu poput dragulja. Ona sjede na najveći ledenjak, a svi brodari bježahu u strahu odande, gdje je ona sjela i pustila, da joj se vjetar kosom poigrava. Podvečer se navukli oblaci i sakrili nebo, stade sijevati i grmjeti, a tamno more visoko uzdizaše ledene sante, što ih osvjetljavaše bljesak munje. Na svim brodovima saviše jedra, sve zahvati strah i trepet, samo ona mirno sjedaše na svom ledenjaku, što je morem plovio, te gledaše kako more strijele paraju nebo i nestaju u blistavu moru.

Kad god bi koja između sestara prvi put izašla na gornji svijet, svaka bi se vraćala zanesena novošću i ljepotom, što bi je gore vidjela; no kako su sada, kao odrasle djevojke, mogle slobodno gore odlaziti, kad je koja htjela, postadoše ravnodušne prema gornjem svijetu: brzo se vraćahu na svoje dvore, a nakon mjesec dana rekoše, kako je dolje najljepše i kako nigdje nije kao u svom domu.

Često bi se u večere pet sestara uzelo za ruke, te bi tako zajedno izlazile vodi na površje. Imahu prekrasne glasove, ljepše nego što su u ljudi, pa kad bi se onda nadigla bura, te one mogle slutiti, da će biti brodoloma, plivale bi ispred brodova i divno pjevale o ljepoti na dnu mora, pozivajući mornare, neka se ne plaše sići k njima; no mornari im ne mogahu riječi razumjeti, već mišljahu, da je to oluja; ljepota pod morem i onako ne stizahu vidjeti, jer kad brod potone, potope se i ljudi, te tako mrtvi dolaze na dvore kralju podmorskog svijeta.

I kad bi sestre zagrljene tako s večera isplivale na površje, najmlađa bi gledala za njima ostajući sama; bijaše joj da zaplače, no suze joj nisu na oči navirale, jer u sirene nema suza, pa stoga još više trpi.

“Ah da mi je već petnaest godina!” uzdisala mala sirena. “Znam, da ću zavoljeti onaj svijet gore, i ljude što ondje žive.”

Naposljetku i ona navrší petnaesto ljeto.

– Eto, sad si nam i ti odrasla – kaza joj baka, stara kraljevska udovica. – Hodi, da te nakitim kao i druge tvoje sestre.

I stavi joj na kosu vijenac od bijelih ljiljana, u kojih svaka latica bijaše polovina bisernog zrna; osim toga naredi, da joj se na rep pričvrsti osam velikih ostriga u znak visokog joj roda.

– Ali to boli! – uzviknu mala kraljevna iz podmorja.

– Valja nešto i pretrpjeti zaradi ljepote i odličja! – uzvratilo joj baka.

O, kako bi ona rado zbacila sav taj ukras sa sebe i skinula teški vijenac! Koliko bi joj bolje pristajalo rumeno cvijeće iz njezina vrta! No nije smjela mijenjati običaja.

– Zbogom! – doviknu mala sirena te lako poput mjehura prođe kroz vodu i iziđe na površinu.

Sunce bijaše upravo zapalo, kad ona uzdiže glavu moru na površje, ali su još sjali oblaci poput ruža i zlata, u rumenkastu zraku jasno i divno blistala zvijezda večernjača, uzduh bio blag i svjež, a more sasvim tiho. Tu se nalazio velik brod sa tri jarbola, jedno mu jedino jedro razapeto, jer ni od kuda ne bijaše daška vjetra; po brodu naokolo, po konopima i križima, sjedili mornari, odande dopirala pjesma i glazba, a kako se mračalo, upališe se stotine raznobojnih svjetiljaka, što se činjahu, kao da se u zraku vijore zastave svih naroda.

Mala sirena zapliva ravno prema okruglom oknu na kajiti. Svaki put, kad bi je voda donde uzdignula, mogaše kroz jasna stakla unutra zaviriti. Vidje, gdje unutra stoji mnogo ljudi u krasnu ruhu, a među njima ponajljepši bijaše mladi kraljević krupnih crnih očiju. Nije mu moglo nikako biti više od šesnaest godina. Upravo mu bio rođendan, pa otud sav onaj sjaj i kras.

Mornari plesali na palubi, a kako kraljević iziđe među njih, preko stotinu raketa poletje u vis: rasvijetliše sve naokolo,

kao da je u pol bijela dana, a mala se sirena veoma uplaši te u strahu zaroni pod vodu. No ubrzo opet ispliva i uzdiže glavu: sad joj se činilo, kao da sve zvijezde s nebeskog svoda na nju padaju – nikada nije vidjela takve ljepote ni umještva, nije znala za vatromet. Velika se sunca okretala sipajući iskre, prekrasne ognjene ribe klizile u modrome zraku, a sve se zrcalilo u mirnome i ravnom ogledalu morskom. I na samome brodu bijaše toliko svjetla, da se mogao vidjeti svaki i najmanji konop, a nekmoli ljudi. A kako li je tek krasan bio mladi kraljević, kako li je ljubazno stiskao mornarima ruku i smiješio se, dok se zvuci glazbe kroz bajnu noć razlijegahu.

Zapala već kasna noć, no mala sirena ne mogaše očiju otrgnuti s broda i s krasnoga kraljevića. Ugasnuše i raznobojna svjetla, ognjene zmije ne šarahu visine, ne ču se više ni topovski pucanj, ali dolje, u dubinama morskim, sve je šumjelo i brujalo. Mala je sirena sjedila na vodi i pustila, da je valovi uzdižu i spuštaju, pa tako sveudilj zavarivala u kajitu. Brod sada brže zaplovi, jedno se jedro razape za drugim, no valovi se počеше sve više dizati, veliki se oblaci nadvišе, a u daljini sijevnu munja: teška se nepogoda spremala. Mornari stoga opet ubraše jedra; veliki je brod brzo klizio i ljuljao se na uzburkanome moru, voda se uzdizala poput velikih, crnih bregova, što su prijetili – rekao bi, sad će se srušiti preko jarbola, no tad bi brod, poput labuda, jurnuo između visokih valova, da se opet nađe na vrhu drugoga vodenog brijega.

To se maloj sireni činilo zabavnim, ali mornari drukčije mišljahu o toj plovidbi, jer je brod pucao i škripao, a debele se daske savijale od teških udaraca; valovi jurnuše preko palube i prelomiše jarbol po srijedi, kao da je trska, a brod se naže na bok, te voda počе u nj prodirati. Sad i mala sirena vidje, da su ljudi na brodu zapali u pogibao, a i njoj se samoj valjalo čuvati greda i brodskih krhotina, što su naokolo plovile.

Na mahove bijaše tamno kao u rogu, tako te se ništa ne mogaše vidjeti, no kad bi sijevnulo, tako bi se rasvijetlilo, da je mogla sve na lađi raspoznati. Osobito je često očima tražila mladoga kraljevića: vidje ga upravo u času, kad ga proguta morska dubina, pošto se brod razbio.

U prvi se čas obradova misleći, eto sada kraljevića dolje k njoj, ali se prisjeti da ljudi ne mogu živjeti u vodi i da kraljević ne može drukčije doli mrtav stići na očinske joj dvore. Ne, ne smije on umrijeti. Stoga ona zapliva između spونا i trenica, koje je voda raznosila, te ne gledajući na pogibao i zaboravljajući, da bi je mogle zdrobiti, zaroni duboko pod vodu i opet se pojavi između valova, pa tako najposlije stiže do mladog kraljevića, koji više ne mogaše plivati po uzburkanome moru: ruke mu i noge klonule, krasne se oči sklopile – smrt bi mu bila neizbježna, da se ne pojavi mala sirena. Ona mu pridržava glavu nad vodom i pusti, da ih talasi nose kamo im drago.

Ujutro se stiša strašno nevrjeme. Od broda nikakva traga. Sunce iziđe iz vode tako crveno i sjajno, te se činilo, kao da vraća život u kraljevićeve obraze, no oči ostadoše sveudilj sklopljene. Sirena mu poljubi krasno, visoko čelo i zagladi mokru kosu. Pričini joj se, kao da je sličan mramornom kipu u njezinu vrtiću, te ga i opet poljubi i poželje, da kraljević poživi.

Sad pred sobom opazi kopno, visoke modre bregove, što im se na vrhuncima snijeg bijeli, kao da su po njima pali labudovi. Na obali se zelenjele divne šume, a sasvim sprijeđa uzdizala se crkva ili samostan – nije pravo znala, što je, no svakako bijaše nekakva građevina. U vrtu joj rasli četruni i naranče, a pred vratima stajale visoke palme. Tu je more stvaralo malen zaljev, tih ali veoma dubok, što se pružao do grebena, gdje se bijelio sitni nanesei pijesak. Ovamo dopliva sirena s krasnim kraljevićem, položi ga na pijesak i pripazi, da mu glava bude poviše, na toplom suncu.

Uto zazvone zvona na velikoj, bijeloj zgradi, a mnogo mladih djevojaka prođe vrtom. Mala sirena otpliva dalje i zađe iza nekih visokih stijena, što su stršile iz vode; ondje sebi na kosu i na prsa stavi morske pjene, da joj niko ne bi malog lica vidio, te uzme motriti, tko li će prići ubogom kraljeviću.

Ne prođe dugo, a jedna između mladih djevojaka naiđe onuda. Kao da se najprije veoma uplašila, no samo za časak, a onda dozva više ljudi; sirena vidje, kako je kraljević oživio i kako se smiješi svima, što se sabraše oko njega – svi ma samo ne njoj: ta on i ne zna, da ga je ona spasila. Veoma se snuždila, a kad ga uvedoše u veliku zgradu, ona tužna zaroni u vodu i vrati se na očeve dvore.

Uvijek bijaše tiha i zamišljena, a sada još i više. Sestre je pitahu, što je vidjela na prvom pohodu u gornji svijet, ali ona ništa ne kazivaše.

Mnoge bi večeri i jutro izlazila na ono mjesto, gdje je kraljevića ostavila. Vidjela bi kako plodovi i u vrtu dozrijevaju i kako ih ljudi beru, vidjela bi kako se po visokim brdima snijeg topi, no kraljevića nikad, pa se stoga vraćala sve tužnija i žalosnija. Jedinom joj utjehom bilo, kad bi sjedila u svom vrtiću i ovijala ruke oko divnoga mramornog kipa, što no je sličnošću podsjećala na kraljevića. Nije više njegovala cvijeće, što je sada raslo kao divlje, prelazilo putove i staze, upletalo svoje duge stabljike drveću u lišće i grane i tako stvaralo potpunu tamu.

Najposlije ne mogaše više izdržati, već sve ispriča jednoj sestri, a to odmah saznadoše ostale, ali nitko više doli njih i nekoliko drugih sirena, koje to opet ne rekoše nikome osim svojim najbližim drugama. Jedna je od ovih znala, tko je kraljević – i ona je vidjela sjaj i slavlje na brodu, a znala je i to, odakle je kraljević i gdje mu je kraljevina.

– Hodi, sestrice! – pozvaše je ostale kraljevne, pa sve zagrljene izroniše u drugom redu i dođoše ondje, gdje su znale, da stoje dvori onog kraljevića.

Ti dvori bijahu od sjajna svijetložuta kamena, s velikim mramornim stubama, od kojih se jedne odvajahu i spuštahu ravno u more. Krasne pozlačene kupole nadsvođivahu dvore, a među stupovima, što su se nizali oko cijele zgrade, stajahu mramorni kipovi, što se činjahu, kao da su živi. Kroz bistro se staklo na visokim prozorima vidjelo u divne dvorane, gdje su visjele umjetnički izrađene svilene zavjese i skupocjeni sagovi, a stijene bile išarane velikim slikama – bijaše ih doista milina pogledati. Posred najveće dvorane prskao velik vodoskok, mlazovi mu sezali u visinu sve do staklenog svoda, kroz koji sijaše sunce na vodu i na krasne biljke, što su rasle u velikoj kamenici.

Sad je dakle mala sirena znala, gdje živi kraljević, pa je onamo mnoge večeri i noći izlazila na površinu. Doplivala bi mnogo bliže obali, nego što je to ijedna smjela, čak bi došla uskome tijesnu na kraj, pod krasni mramorni shod, što bacaše dugu sjenu preko vode. Tu bi sjela i gledala mladog kraljevića, koji mišljaše, da je sasvim sam na jasnoj mjesečni.

Vidjela bi ga mnoge večeri kako s glazbom jedri na svojoj brodici, na kojoj se zastave vijore; provirivala bi kroza zelenu trsku, pa kad bi se vjetar poigrao dugom joj srebrenobijelom koprenom, tko god bi je vidio, pomislio bi, to labud krilima razmahuje.

Kad bi ribari noću sa zubljava izišli na more, slušaše često, gdje mnogo dobro kazuju o kraljeviću, pa se radovala, što mu je život spasila, kadno ga napol mrtva nošahu valovi... Prisjećala se, kako mu čvrsto glava počivaše na njezinim grudima, te kako ga ona od srca cjelivaše; on o svemu tome nije ništa znao; nije mogao o njoj ni sanjati.

Sve je više i više voljela ljude i sve većma željela, da može među njih doći; njihov joj se svijet činio mnogo većim ne-

goli njezin; ta oni mogu na svojim brodovima kliziti preko mora, mogu se penjati na visoke bregove nebu pod oblake, a zemlje, što ih oni posjeduju, pružaju se, sa šumama i livadama, mnogo dalje, nego što njezino oko može doseći. Toliko bješe toga, što bi ona htjela znati, ali joj sestre na sve to ne znahu dati odgovora, pa je pitala staru svoju baku, a ova dobro poznavашe gornji svijet, što ga sasvim opravdano nazivaše “zemljama povrh mora.”

– Ako se ljudi ne utope – pitaše mala sirena – mogu li onda vječno živjeti? Zar ne umiru, kao što umiremo mi na morskome dnu?

I oni umiru, dakako! – uzvratila joj starica. – Oni su još i kraćeg vijeka od nas. Mi živimo trista godina, a kad nas nestane, pretvorimo se u morsku pjenu, pa nemamo ni groba među svojim milim. Nemamo besmrtne duše: kad umremo, nikad više ne uskrsnemo; mi smo poput zelene trske: kad je jednom posiječeš, nikad se više ne zazeleni. Ljudi međutim imaju dušu, što uvijek živi – živi još i onda, kad se tijelo u zemlju pretvorilo; onda se uzdiže kroz vedrinu i zrak sve do sjajnih zvijezda. Kao što mi sa dna morskog uzlazimo i gledamo ljudske zemlje, tako se njihove duše uzdižu u nepoznate, divne svjetove, kojih mi nećemo nikad vidjeti.

– A zašto i mi nismo dobili besmrtne duše? – upitala mala sirena sasvim snuđeno. – Dala bih sve svoje stotine godina, što ih imam živjeti, da samo jedan jedini dan budem čovjek pa da onda dobijem mjesto u nebeskom svijetu!

– Na to ne treba ni da misliš! – kazala joj starica. – Nama je mnogo bolje, te se osjećamo mnogo sretnijim, nego što su ljudi tamo gore.

– I ja ću dakle umrijeti i kao pjena lutati morem, neću čuti glazbe valova, neću vidjeti ni krasnog cvijeća ni žarkog sunca! Zar baš ništa ne mogu učiniti, da bi stekla neumrlu dušu?

– Ništa! – odgovori starica – osim ako te koji čovjek ne zavoli toliko, da mu budeš više i od oca i od majke, da mu sve misli budu tebi posvećene, da svu svoju ljubav tebi upravi, da mu svećenik desnicu položi u tvoju u znak vjernosti za sve vijek... da, tada bi njegova duša prešla u tvoje tijelo, pa bi i ti postala dionikom u ljudskoj sreći i blaženstvu. On bi ti udahnuo dušu, a ipak svoje ne bi izgubio. No to nikad ne može biti! Što je ovdje u moru krasota, naime tvoj riblji rep, njima bi na zemlji bila rugoba: što ćeš, oni bolje i ne razumiju. Da te gore smatraju lijepom, valja ti imati dva nespretna upornja, što ih zovu nogama!

Tu se maloj sireni ote dubok uzdah, i ona tužno pogleda na svoj riblji rep.

– Radujmo se! – uzviknu starica. – Skačimo i veselimo se ovo trista godina, što nam je živjeti, to je dobrano vremena, a poslije ćemo lakše u grobu počivati. Večeras će biti dvorski ples!

Bila to divota, kakve nikad ne vidješe na zemlji. Stijene i strop u velikoj plesnoj dvorani bijahu od debela ali prozirna stakla. Mnogo stotina velikih školjki, rumenih kao ruža i zelenih poput trave, poredalo se sa svake strane, a iz njih izbijao modar oganj, što obasjavaše cijelu dvoranu i prosijevaše kroza stijene tako te i more vani bijaše sasvim rasvijetljeno; mogahu se vidjeti bezbrojne ribe, velike i male, kako plove prema staklenim zidovima: na jednama se ljuske krijesile kao purpurno crvenilo, a na drugima se činile kao srebro i zlato. Sredinom dvorane protjecala široka rijeka, na kojoj plesahu morske vile i vilenjaci uz ljupke napjeve svojih pjesama. Takvih divnih glasova nemaju ljudi na zemlji. Mala sirena pjevaše ponajljepše među svima, te joj svi na dvorima pljeskahu. Za čas osjeti radost u srcu, jer je znala, da ima najljepši glas od sviju na zemlji i pod morem. No odmah se zatim sjeti gornjeg svijeta: ne mogaše zaboraviti

divnog kraljevića i svoje tuge, što nema neumrle duše, kakvu kraljević ima. Stoga se išulja s očevih dvora, i dok unutra vladaše radost i pjesma se razlijegeše, ona sjedaše tužna i žalosna u svome malom vrtu. I dok je tako sjedila, začu, kako odjednom kroz vodu zaječa šumski rog, a nato mala sirena stade misli namatati:

“To gore sigurno on jedri, on, koji mi je draži od oca i majke, on, kojem hitaju sve moje misli i kojem bi u ruke položila svu sreću svog života. Na sve bih se odlučila, da steknem njega i neumrlu dušu. Dok mi sestre plešu na očevim dvorima, ja ću poći podmorskoj vještici, koje sam se uvijek toliko plašila: možda će me ona savjetovati i pomoć mi pružiti!”

I tako mala sirena ode iz svog vrta put bučnih virova, iza kojih vještica stanovaše. Nikad prije nije išla tim putem, na kojem ne raste ni cvijeće ni morska trava, samo se golo i siivo pješćano dno stere prema virovima, gdje voda poput šumnih mlinskih točkova sve zahvaća u kovitlac i odvlači sa sobom u dubinu. Valjalo joj proći posred tih strašnih vrtloga, da bi stigla na vješticino područje. Nadaleko ne bijaše drugog puta doli preko topla, uzburkana gliba, što ga vještica nazivaše svoji tresetištem.

Tu iza virova bio nastan vještčin. Kuća joj stajala posred nekakve neobične šume; drveće i grmlje u toj šumi bijahu same hobotnice, napol životinje, napol biljke; činjahu se poput stoglavih zmija, što rastu iz zemlje; sve grane bijahu dugački, sluzavi krakovi, s prstima poput gipkih crvi, a članak se za člankom miče od korijena do samog vrška. Sve što u moru uhvate, čvrsto obujme i nikad više ne ispuštaju. Mala sirena zasta pred njima sva prestravljena: srce joj udaraše od straha; umalo što se ne okrenu i ne vrati, no pomisli na kraljevića i na ljudsku dušu, i to je ohrabri. Dugu svoju kosu, što se rasplela, čvrsto steže oko glave, da je za nju polipi ne dohvate; ruke sklopi na prsima i proletje, kao što

samo riba može kroz vodu proletjeti, projuri između ružnih hobotnica, što za njom pružahu svoje gipke krakove i prste. Vidje, kako svaka od njih ono, što je uhvatila, steže stotinama sitnih krakova kao kakvim željeznim sponama; ljudi, što na moru život izgubiše te u dubinu potonuše, bijahu sad bijeli kosturi, što proviruju iz polipskih krakova; polipi stezahu vesla i kovčege, kosture životinja s kopna, a i jednu malu sirenu, koju ugrabiše i zadaviše: to bijaše gotovo najstrašnije od svega, što je mala kraljevna na svom putu vidjela.

Sada stiže na veliko glibovito mjesto u šumi, gdje su gmizale velike masne vodene zmije pokazujući svoje strašne bijelo-žute trbuhe. Po sredini tog proplanka uzdizala se kuća sagrađena od bijelih kostiju na moru postradalih ljudi; tu je sjedila morska vještica te iz svojih usta hranila žabu kraslaču, kao što ljudi malog kanarinca hrane šećerom. Odratne, debele vodene zmije nazivaše svojim pilićima i puštaše ih, da joj se valjaju po velikim, mlohavim grudima.

– Znam već, po što dolaziš – dočeka je morska vještica. – Glupo je to od tebe, ali neka ti bude, kad si tako naumila; no znaj, lijepa moja kraljevno, da ćeš se u nesreću strovaliti. Ti bi se rado riješila ribljeg repa, te bi umjesto njega htjela onakva dva upornja, da na njima ideš, kao što ljudi idu, a sve to u želji, da se mladi kraljević u tebe zagleda, pa da tako stekneš njega i besmrtnu dušu.

Pritom se vještica tako glasno i odvratno nasmija, da i kraslača i zmije popadaše na tle i ondje se počеше valjati.

– Dolaziš u pravo vrijeme – produži vještica. – Sutra ti, kad sunce iziđe, ne bih više mogla pomoći, dok opet ne mine godina dana. Pripravit ću ti napitak, pa ćeš tako, prije nego što sunce iziđe, isplivati na kopno; ondje ćeš sjesti i popiti napitak; čim to učiniš, nestat će tvog repa: skupit će se u ono, što ljudi zovu lijepim nogama, ali ti valja znati, da to boli, baš kao da te britkim mačem posijeku. Svi, koji te vide,

morat će reći, da si najljepše ljudsko dijete, što su ga ikad vidjeli. Zadržat ćeš svoj lepršavi hod, nijedna se plesačica neće kretati tako kao ti, no svaki korak, što ga učiniš, bit će, kao da stupaš na oštar nož, pa ti krv mora teći. Ako si spremna, da sve to izdržiš i trpiš, onda ću ti pomoći.

– Spremna sam! – uzviknu mala sirena drhtavim glasom te pomisli na kraljevića i na to, kako će steći neumrlu dušu.

– No imaj na umu – priklopi vještica – kad jednom dobiješ ljudsko obličje, nikada se više ne možeš obratiti u sirenu! Nikad više nećeš moći ovamo u vodu, svojim sestrama ili na očeve dvore! Osim toga, ne stekneš li kraljevićeve ljubavi tako, da zbog tebe zaboravi oca i majku, da ti bude odan svom dušom i pred svećenikom ti uzme ruku i prizna te svojom ženom... ne zadobiješ li baš tako njegove ljubavi, nećeš steći ni besmrtne duše! Prvog jutra, pošto se oženi drugom, srce će ti prepući, pa ćeš se pretvoriti u pjenu povrha vode.

– Pristajem! Izusti mala sirena i na smrt probljedi.

– Ali mi moraš platiti! – nadoveza vještica. – A ja ne tražim baš malo: u tebe je najljepši glas, što ga ima na morskom dnu; njime si mislila očarati kraljevića. Meni taj glas moraš dati. Za svoj skupocjeni napitak tražim najbolje, što imaš. Ta moram u nj uliti svoje vlastite krvi, da bude jak kao dvo-sjekli mač!

– Šta će mi onda ostati, ako mi glas uzmeš! – uzviknu mala sirena.

– Tvoj lijepi stas – uzvratila vještica – tvoj laki hod i oči, što toliko zbore: njima možeš zanijeti ljudsko srce. Šta, zar si izgubila hrabrost? Ded isplazi svoj mali jezik, njega ću ti odrezati u naplatu, a ti ćeš dobiti jak napitak.

– Neka bude! – kaza mala sirena, a vještica nastavi kotao, da svari čarobni napitak.

– Čistoća je krasna stvar! – progundala vještica i očisti kotao zmijama, koje je svezala u klupko.

Sad vještica najprije zareza u svoje grudi te u kotao pusti svoje crne krvi; para se izvijaše u najčudnije prilike, od kojih te jeza prožimala; zatim je svakog časa u oraniju bacala nove sastojke i čarolije, a kad je sve dobro uzavrelo, zapišta iz kotla, kao da je krokodil procvilio. Naposljetku napitak bi gotov; bijaše bistar poput najbistrije vode.

– Evo ti napitka! – izusti vještica i odreza jezik maloju sireni, koja sada potpuno zanijemi: niti mogaše govoriti niti pjevati.

– Ako bi te polipi zahvatili, kad se budeš vraćala mojom šumom – upozori je vještica – baci na njih samo kap ovog napitka, pa će im se krakovi i prsti raspucati u tisuće komadića. No nije bilo nikakve potrebe za tim posezati, jer se hobotnice prestrašeno povukoše pred njom, čim ugledaše blještavi napitak, što se u njezinoj ruci sjao, kao da je jasna zvijezda. Tako sirena brzo prođe šumu, kroz glib i bijesne virove.

Mogaše vidjeti očeve dvore; zublje bijahu ugasle u velikoj plesnoj dvorani; sigurno svi na dvorima spavahu. Nije im se usuđivala prilaziti, jer sad bijaše nijema, a usto je naučila zauvijek se s njima rastati. Bješe joj, kao da će joj srce prepući od žalosti. Odšulja se u vrt, ubra cvijet iz cvjetnjaka svake sestre, posla na vršcima prstiju tisuće poljubaca prema dvorima te se uzdiže kroz tamnomodru morskou vodu.

Sunce još nije granulo, kad mala sirena ugleda kraljevićeve dvore i uzide na mramorne stube. Tu pri divnoj i jasnoj mjeseci popi žestoki i oštri onaj napitak, a kako ga ispi, osjeti bol, kao da joj cijelim nježnim tijelom prođe dvosjekli mač; onesvijesti se i sruši kao mrtva.

Kad je sunce na površju zasjalo, probudi se i osjeti ljutu bol; podiže pogled, o to pred njom stoji krasni, mladi kraljević, upro u nju svoje crne oči, tako te ona obori svoje i ugleda, da više nema ribljeg repa, već dvije krasne male, bijele no-

žice, kakve samo djevojčica može imati. No bijaše sasvim naga, pa se stoga pokri dugom svojom kosom.

Kraljević je upita, tko je i kako je ovamo došla, a ona ga blago, no ipak tužno pogleda svojim tamnomodrim očima, jer ne mogaše govoriti. Nato je on uze za ruku i povede u dvore. Svaki joj korak, baš kakono vještica proreče, bijaše bolan, kao da stupa po tankovrhim šilima i oštrim noževima, ali je to rado trpjela. O kraljevićevoj ruci tako lako stupaše naprijed, kao da je laki mjehurić, tako te se i on i svi čuđahu njezinu ljupku i laganu hodu.

Na dvorima joj dadoše skupocjeno ruho, obukoše je u svilu i u najfinije tkanine. Bijaše ondje najljepša od sviju, no i nijema: niti je mogla pjevati niti govoriti. Krasne robinjice odjevene u svilu i zlato, dolažahu i pjevahu pred kraljevićem i njegovim kraljevskim roditeljima; jedna između njih pjevaše ljepše od ostalih, a kraljević pljeskaše rukama te joj se osmjehivaše; na to se mala sirena rastuži, jer je znala, da je pjevala daleko bolje. "O, kad bi on znao", pomisli u sebi, "da sam ja zauvijek dala svoj glas, samo da bih mogla uza nj biti!"

Sada robinjice započеше ljupke, lepršave plesove uz najljepšu glazbu, a nato mala sirena ispruži svoje divne, bijele ruke, podiže se na vrškove prstiju, zalebdje preko dvorane i zaplesa, kako još nijedna nije zaplesala; pri svakom joj se pokretu sve više pokazivala krasota, a oči srcu dublje govorile negoli pjevanje robinjica.

Svi bijahu nadasve zaneseni, a najviše joj se divio kraljević, koji je nazva svojim malim nahočetom. A ona i dalje plesala, ma da joj svaki puta, kad bi se nogom poda dotaknula, bijaše kao da staje noževima na oštrice. Kraljević kaza, kako želi, da zauvijek ostane na dvorima, te joj dopusti, da počiva pred njegovim vratima, na jastuku od baršuna.

Naredi, da joj skroje muško odijelo, kako bi ga mogla pratiti na konju. Jašući bi prolazili kroz mirisne šume, gdje joj

se zelene grane doticahu ramena, a male joj ptice pjevahu između svježeg lišća. S kraljevićem se penjaše na visoke bregove, pa iako su joj nježne noge krvarile, tako da to i drugi mogahu vidjeti, ona se smiješila i slijedila ga, dok pod sobom ne bi ugledali oblake kako plove poput jata ptica, što odlaze u tuđe krajeve.

A kod kuće, na kraljevićevim dvorima, dok bi noću svi spavali, silazila bi niza široke mramorne stube, gdje joj je hladna morska voda godila nožicama, što su onako gorjele; stojeći tako u vodi, sjećala bi se svojih doma, u morskim dubinama.

Jedne se noći pojaviše njezine sestre držeći se za ruke; pjevahu toli žalosno, dok plivahu na vodi; ona im mahnu, a one je prepoznaše, te joj pripovjediše, kako ih je sve rastužila. Nakon tog susreta svake joj noći dolazahu u pohode, a jednom, daleko na pučini, opazi i svoju ostarjelu baku, koja mnoge i mnoge godine ne izlažашe moru na površje; bijaše ondje i kralj podmorskog svijeta, s krunom na glavi; oboje prema njoj pružahu ruke, no ne smjedoše kopnu prići tako blizu, kako mu sestre prilažahu.

Iz dana u dan bivaše kraljeviću milija; volio ju je, kao što se može voljeti dobro, milo dijete, ali ne pomišljaše na to, da je učini svojom kraljicom; a ipak mu je morala ženom postati, jer inače ne bi stekla besmrtnu dušu, nego bi se povrh toga na dan njegova vjenčanja pretvorila u morsku pjenu. "Zar ne voliš mene iznad svega ostalog?" Kao da kazivahu oči male sirene, kad bi je uzeo u naručje i poljubio u krasno čelo.

– Da, ti si mi najmilija – reče joj kraljević – jer je u tebe najbolje srce; najdraža si mi stoga, što si mi najodanija i što si nalik na mladu djevojku, koju jednom vidjeh, ali je nikad više ne našođ. Bijah na brodu, što se razbio, a valovi me iznijeli na kopno kraj nekog svetog hrama, gdje bijaše više mladih djevojaka, najmlađa me naše na obali i život mi

spasi, a ja je samo dvaput vidjeh; ona je jedina, koju bih na tom svijetu mogao voljeti, no ti si joj tako slična, da gotovo brišeš njezinu sliku u mojoj duši; ona pripada onome svetom hramu, pa mi je stoga moja dobra sreća tebe poslala; nikad se nećemo rastati.

– “Ah, on i ne zna, da sam mu ja život spasila!” pomisli mala sirena. “Ne zna, da sam ga ja prenijela preko mora do one šume, gdje je hram; ja sam se sakrila u pjenu i gledala, neće li tkogod naići; vidjela sam lijepu djevojku, koju on voli više od mene!” I pritom mala sirena duboko uzdahnu – plakati ne mogaše. “Kazao je, kako djevojka pripada onome svetom hramu, dakle neće više nikad u svijet, nikad se neće s njime sastati, a ja sam kraj njega, vidim ga svakog dana, ja ću ga dvoriti, voljeti, život mu svoj žrtvovati!”

Tako mišljaše mala sirena, a kraljević se međutim, kako ljudi pripovijedahu, spremao da oženi lijepom kćeri susjednoga kralja! Zato i oprema onaj krasni brod. Ide u pohode susjednome kralju i njegovoj zemlji, ali odlazi zapravo zato, da vidi njegovu kćer, a s njime polazi velika pratnja. Tako govorahu. No mala je sirena stresala glavom i samo se smiješila: ta znala je ona kraljevićeve misli mnogo bolje negoli svi ostali.

– Moram vidjeti lijepu kraljevnju – kazao joj kraljević; – tako moji roditelji žele: ali me neće prisiliti, da je kući dovedem kao nevjestu. Ne mogu je voljeti. Nije slična lijepoj djevojci iz samostana, kojoj si ti tako slična; treba li da jednom odaberem sebi zaručnicu, bit ćeš to prije ti, nijemo moje nahoće rječitih očiju!

I poljubi je u rumena usta, poigra se njezinom dugom kosom i položi glavu na njezino srce, tako da je snivala o ljudskoj sreći i besmrtnoj duši.

– Valjda se ne bojiš mora, nijemo moje dijete? Upita je, kad bijahu na krasnom brodu, koji ih imaše odvesti u zemlju susjednog kralja.

Govorio joj o buri i tišini na moru, o neobičnim ribama i drugim životinjama, što u moru žive, o tome, što su ronci vidjeli u dubini, a ona se na sve samo smiješila: ta bolje je od ikog znala, šta je i kako je na dnu mora.

U noći obasjanoj mjesecinom, dok svi na brodu bijahu u snu, svi osim pilota, koji stajaše uz kolo kormila, sjedaše ona na palubnoj ogradi i gledaše kroz bistru vodu; činilo joj se, da vidi očeve dvore i na njima baku sa srebrnom krunom na glavi; stoji baka visoko gore i kroz silovite morske struje upire pogled prema brodskoj kolumbi. Zatim joj sestre iziđoše moru na površje te žalosno gledahu za njom i pružahu svoje bijele ruke. Ona im domahnu i nasmiješi se; htjede im kazati, kako joj je dobro i koliko je sretna, ali se uto približi brodski mali; sestre odmah zaroniše u dubine, a on mišljaše da je ono bijelo, što vidje, samo pjena na moru.

Sutradan izjutra uplovi brod u luku prekrasnog grada, gdje bijahu dvori susjednog kralja. Zazvoniše sva crkvena zvana, s visokim tornjeva zaoriše borije, a vojnici se s razvijenim zastavama i svijetlim bajonetima svrstali u redove za svečan doček. Svakoga dana bijaše novog slavlja, redahu se plesovi i pozivi, ali se kraljevna još ne pojavljivaše; govorahu, kako nju odgajaju u nekom samostanu, daleko odande; ondje se uči svim kraljevskim krepostima. No naposljetku i ona stiže. Mala je sirena živo željela da vidi njezinu krasotu. Kad je ugleda, morade i sama priznati, da je divna: ljepšeg stvora još nikad ne vidje. Lice joj bilo nježno i svijetlo, a iza dugih tamnih trepavica smiješila se dva tamnomodra, vjerna oka.

– Ti li si ona – uskliknu kraljević – koja si me spasila, kad sam napol mrtav ležao na obali!

I priđe svojoj zaručnici, koja je porumenjela, te je stegnu u zagrljaj.

– O, sretan sam i presretan! – okrenu se maloj sireni. – Ispunilo mi se najbolje, čemu sam se ikad smio nadati. Radovat ćeš se mojoj sreći, jer me ti najviše voliš.

A mala ga sirena u ruku cjelunu; činilo joj se, da već osjeća kako joj srce puca. Ta imala je umrijeti prvog jutra po nje-govu vjenčanju i u morsku se pjenu pretvoriti.

Sa svih se zvonika razlijegali zvuci, glasnici jahali kroz uli-ce svadbu najavljujući, na svim žrtvenicima gorjelo različito mirisno ulje u skupocjenim srebrenim svjetiljkama, svećenici mahali kadionicama, a zaručnik i zaručnica pružili jedno drugome ruku i dobili biskupov blagoslov. Mala sirena stajala sva u svili i zlatu i pridržavala nevjestine duge skute, ali joj uho ne ču svečane glazbe, njezine oči ne gledahu slavlja niti vidješe svetog obreda: pred njom bijaše njezina samrtna noć, mišljaše na sve, što je na ovom svijetu izgubila.

Još se iste večeri mladenci ukrcaše na brod, praćeni grmljavinom topova i vijorenjem zastava. Tu se na sredini palube uzdizao kraljevski čador od zlata i grimiza s prekrasnim uzglavljima; tu su imali mladenci provesti tihu, svježnu noć.

Jedra se naduše na vjetru, te brod lako i mirno kliznu povrh bistrog mora.

Kad osvoji tama, upališe raznobojne svjetiljke, a mornari započеше vesele plesove na palubi. Mala sirena utonu u sjećanje, prisjeti se, kako je prvi put izronila iz mora i vidjela isti onaj sjaj i radost – te i ona poče plesati. Lepršala je i lebdjela poput lastavice, kad je gone, plesala tako lijepo, da su joj se svi divili i radosno klicali: nikad još nije tako krasno plesala. A njoj bijaše, kao da joj oštri noževi sijeku nježne noge, ali nije toga osjećala: još jače i bolnije rezaše u srcu. Znala je, da je to posljednja večer, da posljednji put gleda onoga, radi kojega je ostavila svoj rod i dom, žrtvovala svoj krasni glas i svakog dana podnosila neizmjerne muke, a da on o tome nije ni slutio. Bijaše to njezina posljednja noć, posljednji put udiše zrak, što ga i on udiše, posljednji put gleda duboko more i modro zvjezdano nebo. Čeka je vječita noć bez misli i snova, jer ona nema duše, nije je mogla steći.

Sve na brodu plivaše u radosti, veselje potraja preko ponoći, a ona se smiješila i plesala sa samrtnim mislima u srcu. Vidje, kako kraljević poljubi svoju krasnu drugu, koja se igraše njegovom crnom kosom, vidje, kako ruku pod ruku odoše na počinak pod raskošni čador.

Na brodu sad zavlada mir i tišina, samo kormilar stajaše za svojim kolom. Mala sirena položi svoje bijele ruke na palubnu ogradu i pogleda prema istoku, za jutarnjim rumenilom; znala je, da će je prva sunčana zraka ubiti. Tada opazi kako joj sestre izlaze iz mora; bijahu blijede kao i ona, duga im kosa nije više na vjetru lepršala: bijaše odrezana.

– Damosmo kosu vještici, eda bismo ti, kako pomogle, da ne umreš noćas! Dala nam je nož, evo ga! Vidiš li, kako je oštar? Prije nego što sunce grane, moraš ga zabosti kraljeviću u srce, pa kad ti njegova topla krv kapne na noge, opet će srasti u riblji rep; bit ćeš opet sirenom, moći ćeš k nama sići i proživjeti svojih trista godina, prije nego što postaneš mrtvom, slanom pjenom vrh mora. Požuri se! Jedno mora umrijeti: ti ili on, prije negoli se sunce rodi. Starica se naša baka toliko žalosti, da joj je od toga otpala sijeda kosa, baš kao što je i naša otišla pod vještčinim nožicama. Ubij kraljevića pa se vrati! Žuri se! Vidiš li onu crvenu prugu na nebu? Za koji će čas sunce granuti, a onda ti valja umrijeti!

I uz dubok i neobičan uzdah utonuše u valove.

Mala sirena odmaknu grimizni sag sa čadora te vidje krasnu nevjestu kako glavom počiva kraljeviću na grudima; sirena se sagnu nad njim, poljubi ga u krasno čelo, podiže oči prema nebu, gdje je zora sve više rudila, zatim pogleda u oštri nož pa opet u kraljevića, koji u snu dozivaše svoju drugu po imenu: samo mu ona bijaše u misli; nož zadrhta u ruci male sirene – ali ga ona odbaci daleko u valove... Valovi se preliše crvenilom, gdje nož pade, te bijaše, kao da kapi krvi izbijaju iz vode. Još jednom tužnim pogledom obuhvati kraljevića pa se baci s broda u more i osjeti, kako joj se tijelo u pjenu rastapa.

Sunce se pojavi iz mora, blage mu i tople zrake padoše na hladnu morską pjenu. Mala sirena ništa od smrti ne očutje, gledaše jarko sunce, dok su iznad nje lebdjele stotine prozirnih, divnih bića; kroz njih mogaše vidjeti bijela brodska jedra i rumene oblake nebeske; govor im bijaše glazba, no tako produhovljena, da je ljudsko uho nje moglo čuti, kao što ni ljudsko oko ne mogaše njih vidjeti; bez krila lebdijahu u zraku svojom lakoćom. Mala sirena vidje, da je u nje tijelo kao u njih i da se sve više diže iz pjene.

– Kamo to idem? – zapita, a glas joj zazvoni, kao što je zvonio u svih onih bića, toli duhovan, da ga nikakva zemaljska glazba ne može odraziti.

– Među zračne vile! – odgovoriše joj ostala bića. – Sirena nema neumrle duše niti je može imati, osim ako zadobije ljubav nekog čovjeka; u tuđoj je moći njezin vječiti bitak. Ni kćeri zraka nemaju besmrtne duše, ali je mogu steći dobrim djelima. Letimo u tople krajeve, gdje sparni kužni zrak mori ljude, pa im donosimo hlada. Širimo zrakom miris cvijeća te šaljemo okrepe i lijeka. Kad trista godina provedemo čineći dobro, koliko samo možemo, stičemo besmrtnu dušu i postajemo dionicima vječite čovječje sreće. I ti si, uboga mala sireno, svim srcem težila za istim kao i mi, trpjela si i patila te se uzdigla u svijet zračnih duhova, a sada čineći dobra djela kroz trista godina možeš sama steći neumrļu dušu.

I mala sirena uzdiže svoje prozračne ruke prema božjem suncu i prvi put očutje suze na očima.

Na brodu bijaše opet živo i bučno. Vidje kraljevića kako je sa svojom krasnom drugom svuda traži. Opazi gdje žalosno gledaju u talasavu pjenu, kao da znaju, da je u valove skočila. Ona mu nevidljivo poljubi družicu u čelo, nasmiješni mu se te se s ostalim kćerima zraka uzdiže na rumenkasti oblak, što je plovio kroz uzduh.

– Za trista ćemo godina ovako uzlaziti u božje carstvo!

– Možemo i prije onamo doći! Prošapta jedna između njih.
– Neviđeno lebdimo u ljudskim domovima, gdje ima djece, pa za svaki dan, u koji nađemo dobro dijete, što je svojim roditeljima na radost te zaslužuju njihovu ljubav, za svaki nam takav dan bog skraćuje vrijeme kušnje. Dijete ne zna, kad letimo kroza sobu, pa ako mu se od radosti nasmiješimo, odbije nam se jedna godina od one tri stotine; vidimo li pak zločesto dijete, moramo liti suze žalosnice, a svaka takva suza dodaje jedan dan vremenu naše kušnje.

Ivo Andrić ASKA I VUK

Ovo se desilo u ovčijem svetu na Strmim Livadama. Kad je Aja, krupna ovca teškog runa i okruglih očiju, ojagnjila svoje prvo jagnje, ono je izgledalo kao i sva ostala novorođenčad: šaka vlažne vune koja počinje da kmeči. Bilo je žensko. I bilo je siročče, jer je Aja upravo tih dana izgubila muža koga je mnogo volela. To dete majka je nazvala Aska, nalazeći da je to vrlo pristalo ime za buduću ovcu-lepoticu. Prvih dana jagnje je išlo za majkom, kao i sva ostala jagnjad, ali čim je stalo da trči na svojim još krutim i neobično izduženim nožicama, i da pase samostalno, odmah je počelo da pokazuje svoju ćud. Nije se držalo majčina skuta, nje slušalo njena dozivanja ni kucanje zvona na ovnu prethodniku, nego je volelo da luta putevima koje je samo nalazilo, da traži odvojenu pašu na udaljenim mestima. Majka je opominjala svoje inače dobro i lepo i pametno dete, obasipala ga savetima i prekorima i predočavala mu sve

opasnosti takvog vladanja u kraju kao što je njihov, gde ima uvek poneki lukav i krvoločan vuk, kome čobani ništa ne mogu i koji kolje ovce i njihovu jagnjad, naročito kad se odvoje i zalutaju. Strepela je Aja, i često se pitala u koga se umetnulo ovo njeno dete, i to žensko, da je ovako svojeglavo i nemirno. Na kog je da je, tek to šilježe – tako u ovčijem svetu nazivaju šiparice i dečake – bilo je velika briga materina. U školi, Aska je prilično učila i dosta dobro napredovala. Ali kad god bi majka otišla da se raspita za njene ocene i vladanje, učiteljica je odgovarala da je dete darovito i moglo bi da bude prvi đak, samo da nije tako živo i rasejano. Jedino iz fiskulture imalo je stalno odličnu ocenu.

Jednog dana, kad je završila sa dobrim uspehom razred, Aska je stala pred majku i izjavila da želi da uči baletsku školu. Majka se najpre odlučno oduprla. Navodila je mnoge razloge, sve jedan ubedljiviji od drugog. Dokazivala je da niko u njihovoj porodici nije bio drugo do mirna ovca domaćica. Umetnost je, govorila je majka, nesiguran poziv koji nit hrani nit brani onog ko mu se oda. Put umetnosti uopšte je neizvestan, varljiv i težak, a igra je ponajteža i najvarljivija od svih umetnosti, čak ozloglašena i opasna stvar. Tim putem nije pošla ni jedna ovčica iz dobre kuće. I sve tako. – Šta će, najposle, kazati ceo ovaj naš ovčiji svet kad čuje da je moja ćerka pošla upravo tim putem?

Tako je odgovarala Asku njena brižna i dobronamerna majka. Ali poznavajući narav svoje kćeri, unapred je znala da se njenoj želji neće moći dugo odupirati. I popustila je. Upisala je malu u ovčiju baletsku školu, nadajući se da će tako možda donekle ukrotiti njen urođeni nemir iako su i ovce i ovnovi iz stada u većini osuđivali tu majčinu odluku.

Ne bi se moglo reći da je Aja bila ravnodušna prema zamerama i ogovaranjima ovaca i ovnova u toru i na paši, ali majka voli svoje dete toliko da uz njega zavoli i one njegove osobine koje ne odobrava u duši. Malo-pomalo, mirila se

ovca-majka sa ćerkinom željom i počinjala drugačije da gleda na stvar. Ona se pitala šta, na kraju krajeva, može biti ružno u umetnosti? A igra je najplemenitija od svih veština, jedina kod koje se služimo isključivo svojim rođenim telom. To mirenje joj je bilo utoliko lakše što je mala Aska zaista pokazivala mnogo dara i volje za igru, i vidno napredovala. A uz to, devojčica je bila čedna i bezazlena kako se samo poželeti može. Ali svoje čudne i opasne navike da luta daleko od ovčijih pašnjaka i plandišta nije mogla da se oslobodi nikada. I jednog dana desilo se ono čega se Aja uvek pribojavala.

Aska je sa odličnim uspehom završila prvu godinu baletske škole i upravo je trebalo da počne drugu. Bio je početak jeseni sa još jakim suncem, koje neprimetno počinje da bleedi, i toplim kišama od kojih se stvara radosna duga iznad vlažnih i obasjanih predela. Aska je toga dana bila naročito vedra i živahna i – rasejana. Zanesena svežinom dana i lepotoom sočne trave, zašla je malo-pomalo sve do ivice udaljene bukove šume, pa čak i u nju. Tu je trava bila, kako se Aski činilo, naročito sočna i što dublje u šumu, sve sočnija.

U šumi je bilo još mlečne magle koja se, kao ostatak neke čudne noćne igre, povlačila pred suncem. Belo i svetlo i tiho. Slaba vidljivost i potpuna tišina stvarale su začaran predeo u kom prostor i daljina nisu imali mere i u kom je vreme gubilo svoje značenje.

Aska je njušila stare nagnute bukve obrasle mahovinom koja opija kao priča o neobičnom doživljaju, pretrčavala svetle zelene čistine, i činilo joj se da priči nema kraja ni neobičnim doživljajima broja. I kad je bila na jednoj od takvih čistina – našla se odjednom lice u lice sa strašnim vukom. Iskusan, star i drzak, on se bio privukao sve do tih krajeva u koje inače vukovi u to doba ne silaze. Njegovo olinjalo krzno, zelenkasto i smeđe, omogućilo mu je da se izjednači sa jesenjim bukvama i travom koja počinje da vene.

Divni predeo, koji je opijao i zanosio Asku, digao se odjednom kao tanka i varljiva zavesa, a pred njom je stajao vuk užagrenih očiju, podvijena repa i kao na smeh malko iskeženih zuba, strašniji od svih majčinih opomena. Krv se u Aski sledila i nožice su pod njom odrvenele. Prisećala se da treba da dozove svoje, i otvarala je usta, ali glasa nije bilo. Ali smrt je pred njom bila, nevidljiva a jedina i svagdašnja, grozna i neverovatna u svojoj grozoti.

Vuk je napravio polukrug oko svoje nepomične žrtve, polaganim, mekim hodom koji prethodi skoku. Izgledalo je da sa nevericom, ukoliko vukovi poznaju nevericu, posmatra šilježe i da se sa sumnjom, jer za sumnju su vukovi sposobni, i sa strahom od zamke pita kako je ovako mlado, belo i lepo, moglo zalutati čak ovamo i doći mu tako reći pod zub. Za žrtvu to su bili neočekivani čudni trenuci, negde između samrtnog užasa, u kom je već bila potonula, i nezamišljive, krvave i konačne činjenice koja se krije iza reči – smrt. To je već premrloj Aski ostavljalo nešto malo vremena i tamo gde je mislila da ga više nema i ne može biti, ali tako malo da je to jedva ličilo na vreme. To joj je dalo i snage za pokret, ali to nije bio pokret odbrane jer za njega nije bila sposobna. Posljednji pokret mogao je biti samo – igra.

Teško, kao u mučnom snu, devojčica je učinila prvi pokret, jedan od onih pokreta koji se vežbaju uz “štanglu” i koji još ne liči na igru.

Odmah zatim je izvele drugi, pa treći. Bili su to skromni, ubogi pokreti na smrt osuđenog tela, ali dovoljni da za koji trenutak zaustave iznenađenog vuka. I kad je jednom počela, Aska ih je nizala jedan za drugim, sa užasnim osećanjem da ne sme stati, jer ako između jednog i drugog pokreta bude samo sekund razmaka, smrt može ući kroz tu pukotinu. Izvodila je “korake”, onim redom kojim ih je učila u školi i kao da čuje oštri glas svoje učiteljice: “Jedan – i – dva! Jedan – i – dva – i – tri!”

Tako je išlo sve redom. Sve što je u toku prve godine mogla da nauči. Pokreti su kratki, brzi, i ne mogu da ispune vreme što stoji nepomično kao praznina iz koje stalno preti smrt. Prešla je i na figure koje se u školi izvode bez oslona, na sredini sale. Ali tu su njeno znanje i njene snage bili ograničeni. Pravilno i potpuno je umela da izvede dve-tri figure. I ona ih je izvodila grozničavo. Jedna, pa druga, pa treća. I tu je bio otprilike kraj njenog znanja i veštine. Morala je da ponavlja pokrete, a bojala se da ponavljanjem ne izgubi od svoje snage i privlačnosti. I uzalud je nastojala da se seti još nečega što bi mogla da izvede i čime bi zatrpala ponor koji čeka na kraju igre. Vreme prolazi, vuk još gleda i čeka, ali već počinje da se približava, a pred njom su nemilosrdno zatvorena sva dalja znanja klasične igre, i glas učiteljice postaje sve tiši, gubi se negde potpuno. Dobro je poslužilo njeno znanje, ali sad je i njemu došao kraj. Znanje izneverilo, škola ne ume ništa više da joj kaže, a valja živeti i, da bi se živelo – igrati.

I Aska je krenula u igru iznad škola i poznatih pravila, mimo svega što se uči i zna.

Ko zna da li je svet ovaj, otkad postoji, video ono što je tog dana videla skromna i bezimena šuma iznad Strmih Livada.

Preko zelenih čistina, preko uskih prolaza, između sivih i teških bukovih drveta, po glatkom i smeđem ćilimu od lišća koje se godinama sleže jedno na drugo, igrala je ovčica Aska, čista, tanka, ni još ovca ni više jagne, a laka i pokretna kao bela vrbova maca koju nosi vetar, sivkasta kad bi ušla u pramen tanke magle, a svetla, kao iznutra obasjana, kad bi se našla na čistini prelivenoj suncem. A za njom je, nečujnim koracima i ne odvajajući pogleda od nje, išao mator kurjak, dugogodišnji i nevidljivi krvnik njenog stada. Lukavi, hladni i poslovično oprezni vuk, kome ni ljudi ni životinje nisu mogli ništa, bio je najpre iznenađen. To iznenađenje pretvaralo se sve više u čuđenje i čudnu, neodolji-

vu radoznalost. Isprva se prisećao ko je i šta je, gde se nalazi i šta treba da radi, i samo je govorio sebi: "Da se prvo nagledam ovog čuda neviđenog. Tako ću od ovog čudnog šilježeta imati ne samo krv i meso nego i njegovu neobičnu, smešnu, ludu i ludo zabavnu igru, kakvu kurjačke oči još nisu videle. A njegova krv i meso nikad mi ne ginu, jer ga mogu oboriti i zaklati kad god hoću, i učiniću to, ali tek na svršetku igre, kad vidim celo čudo dokraja."

Misleći to, vuk je išao za ovčicom, zastajkujući kad ona zastane i pružajući korak kad ona ubrza ritam igre.

Aska nije mislila ništa. Samo je iz svog malog tela, koje je bilo satkano od čistih sokova životne radosti a osuđeno na neminovnu i neposrednu smrt, izvlačila neočekivanu snagu i neverovatnu veštinu i raznolikost pokreta. Znala je samo jedno: da živi i da će živeti dok igra, i što bolje igra. I igrala je. To više nije bila igra, nego čudo.

Tako se – novo čudo! – i vukovo čuđenje pretvaralo sve više u divljenje, stvar potpuno nepoznata u vučijem rodu, jer kad bi vukovi mogli da se ičem na svetu dive, oni ne bi bili ono što su. A to nepoznato osećanje divljenja obeznanilo je vuka toliko da ga je ova izgubljena ovčica, mrtva od straha od smrti, vukla za sobom kao da ga vodi na nevidljivoj ali čvrstoj uzici, vezanoj za nevidljivu alku koja mu je proturena kroz njušku.

Idući tako mesečarski, ne gledajući gde staje i ne dajući sebi više računa o pravcu u kom ide, vuk je jednako ponavljao sam u sebi: "Krv i meso ovog šilježeta nikad mi ne ginu. Mogu da ga raščerečim u svakom trenutku, kad mi se prohte. Nego, da se nagledam čuda. Da vidim još ovaj pokret, pa još ovaj..."

I sve tako, još ovaj, pa još ovaj, a svaki je bio zaista nov i uzbudljiv i obećavao idući, još uzbudljiviji. Promicale su, jedna za drugom, šumske čistine i sumračni vlažni hodnici ispod bukava, zastrti suvim lišćem.

Sto života osećala je sada u sebi mala Aska, a sve njihove snage upotrebila je da produži jedan jedini, svoj život, koji je već bila pregorela.

Mi i ne znamo koliko snage i kakve sve mogućnosti krije u sebi svako živo stvorenje. I ne slutimo šta sve umemo. Budemo i prođemo, a ne saznamo šta smo sve mogli biti i učiniti. To se otkriva samo u velikim i izuzetnim trenucima kao što su ovi u kojima Aska igra igru za svoj već izgubljeni život. Njeno telo se više nije zamaralo, a njena igra je sama iz sebe stvarala nove snage za novu igru. I Aska je igrala. Izvodila je sve nove i nove figure, kakve ne poznaje škola nijednog učitelja baleta.

Kad bi joj se učinilo da se vuk pribira i priseća ko je i šta je, ona je pojačavala brzinu i smelost svoje igre. Izvodila je preko oborenih debala neobične skokove, koji su vuka nagonili na smeh i na novo divljenje i izazivali u njemu želju da se ponove. Skakala je na povaljene bukve i na onom jastučiću od mahovine koja ih pokriva, stojeći samo na stražnjim nogama, pravila od sebe belu veselu čigru koja zaslepljuje oči gledaoca. Zatim bi uspravljena, samo na prednjim nogama, pretrčala sitnim i sve bržim koracima neku ravnu i još zelenu površinu među drvetima. Kad bi naišla na otvorenu strminu, spustila bi se strmoglavo, oponašajući smelost skijašicu, niz stazu od glatkog suvog lišća, ali tako brzo kao kad neko palcem prevuče briljantan "glisando" preko klavijature: fuuu-it! A vuk bi se sasuljao za njom što brže može, samo da ne izgubi iz vida ništa od igre. Još uvek je ponavljao u sebi da mu, pre ili posle, krv i meso ovog šilježeta ne ginu nikad, samo da vidi potpuno i dokraja njegovu igru, ali je to ponavljao svaki put sve kraće i slabije, jer je u njemu sve više mesta zauzimala igra a potiskovala sve ostalo.

A ni vreme ni dužinu puta nisu merili ni vuk ni Aska. Ona je živela a on uživao.

Kad su čuli bolni meket ovce Aje i razabrali uznemirenost koja je išla od stada do stada, čobani su izabrali između sebe dvojicu mlađih i smelijih i poslali ih u šumu da potraže izgubljeno neposlušno šilježe. Jedan od njih imao je samo drenovu toljagu, ali dobru, a drugi je nosio o ramenu pušku, ako se tako može nazvati ono nešto garave kapislare. To je bila slavna starudija, jer se pričalo da je njegov otac ubio iz nje, na samoj ogradi svog tora, izgladnela vuka. A i to, kao i sve što se priča, ko zna kako je bilo, i da li je bilo ili nije. Svakako, to je bilo jedino parče vatrenog oružja na Strmim Livadama, i ono je služilo više da podigne hrabrost i samopouzdanje kod čobana, nego što je bilo stvarno opasno za vukove.

Došli su do ivice šume i tu su malo oklevali, pitajući u kom pravcu da krenu. Jer na šumi hiljadu ulaza, a ko će sagledati nevidljive tagove jagnjećih papaka. Pošli su po tragu zelene trave i dobre paše, kao najsigurnijem. Sreća ih je poslužila. Tek što su ušli malo dublje u šumu i ispeli se na malu uzvisinu, ugledali su u dubini ispred sebe čudan prizor. Stali su i pritajili se. Kroz dubok otvor u granju mogli su neprimećeni da vide: u smelim a pravilnim piruetama ovčica Aska prelazi zelenu čistinu, a za njom, na odstojanju od nekoliko koraka, klipše krupni olinjali vuk, i oborene njuške, sav u pogledu, povlađuje repom.

Nekoliko trenutaka čobani su stajali kao skamenjeni od čuda, ali onda su se pribrali. Kad je Aska došla do prvih drveća i tu naglo promenila oblik i ritam igre, a vuk se nalazio još na čistini, okrenut gledaocima bočno, stariji čobanin je skinuo pušku, nanišanio i opalio. Odjeknula je šuma i poletelo suvo lišće zajedno sa retkim, uplašanim pticama.

Na kraju čistine desila se neočekivana stvar. Iz svog prekinutog pokreta, kao ptica pogođena u letu, pala je – Aska, a vuk je kao zelena senka klisnuo u šumu.

Čobani su strčali i na ravnom mestu našli onesvešćenu Asku. Nikakve povrede nije bilo na njoj, ali je ležala u šumskoj travi kao mrtva. Iza vuka je ostao krvav trag.

Stariji čobanin je napunio pušku, a mlađi je prihvatio svoju toljagu sa obe ruke, i tako su krenuli za krvavim tragom. Išli su sporo i oprezno. Ali nije im trebalo mnogo ići. Ranjeni vuk je imao snage da beži svega stotinjak koraka, dok mu je rana bila još vruća, a onda se srušio u jednom čestaru. Stražnji deo tela bio mu je oduzet, ali je prednjim nogama kopao zemlju, izmahivao glavom i kezio zube. Lako su ga dotukli.

Sunce je bilo tek prešlo polovinu neba kad su se čobani vratili. Silazili su zagasitim pašnjacima, između stada i torova. Mlađi je vezao kurjaka svojom tkanicom za stražnje noge i lako vukao niza stranu njegovu krvavu i izduženu telesinu. A stariji je nosio belo šilježe. Prebacio ga je, po čobanskom običaju, sebi preko vrata. Askina lepa glava visila mu je, kao mrtva, niz levo rame.

Velika je bila radost na Strmim Livadama. Bilo je čestitanja, graje i pevanja, i prekora i suza i pocikivanja i veselog blejanja bez kraja i konca.

Aska je došla sebi. Pribirala se sporo, ležeći u travi nepomična i skopnela, više slična bačenom runu nego živoj ovčici. Nije osećala na sebi zdrava mišića ni žilice koja nije bolela. Oko nje je, suzna i presrećna, užurbano trčala njena majka i kupile se ovce i ovnovi kao na čudo.

Aska je dugo болоvala i sporo se oporavljala od strašnog doživljaja, ali su njena mladost i volja za životom, majčina dobra nega, i opšte saučešće svih stanovnika Strmih Livada najposle savladali bolest. I Aska je ozdravila i postala poslušna ćerka i dobra učenica, a s vremenom i prvakinja baleta na Strmim Livadama.

Po svetu se pisalo i pričalo i pevalo o tom kako je ovčica Aska nadigrala i prevarila strašnog vuka. Aska sama nije nika-

da govorila o svom susretu sa zverom ni o svojoj igri u šumi. Jer, o najvećim i najtežim stvarima svog života niko ne voli da govori. Tek kad je prošlo nekoliko godina i kad je u sebi prebolela svoje teško iskustvo, Aska je po svojoj zamisli postavila čuveni balet, koji su kritičari i publika nazvali "Igra sa smrću", a koji je Aska uvek nazivala "Igra za život". Posle je živela dugo i srećno, postala je igračica svetskog glasa, i umrla u dubokoj starosti.

I danas, posle toliko godina, igra se taj njen čuveni balet u kome umetnost i volja za otporom pobeđuju svako zlo, pa i samu smrt.

Radmila Rangelov Jusović
Nenad Veličković
RODITELJSKA PAŽNJA

Umjesto pogovora, prilažemo ovdje čitaocima, ali prije svih roditeljima, odgovore na neka od pitanja koja se mogu javiti tokom čitanja ovog izbora. Cilj nam je ukazati na neka važna mjesta u bajkama, na njihov *pedagoški potencijal* i na teme o kojima se povodom njih s djecom može razgovarati. Vjerujemo da bajke ne trebaju služiti samo tome da uspavaju djecu, nego i da probude njihova osjećanja i mišljenje.

Napomene koje slijede tek su orijentir i pomoć roditeljima i nastavnicima, ali i drugim čitaocima, da razmisle o nekim važnim temama i porukama iz teksta. Naravno, i vi i djeca možete doći i do niza drugačijih zaključaka, ili će vam čitanje priča otvoriti neka, samo vama važna pitanja i dileme.

Prije svakog razgovora s djecom potrudite se da i sami pažljivo pročitate priču. Razmislite o njoj, i promislite o čemu biste sve s djecom mogli razgovarati. Potrudite se da pita-

nja koja postavljate (ma koliko mala djeca bila) potaknu njihovo razmišljanje i maštu, dotaknu se njihovih osjećanja, ali i otvore neka nova pitanja. Nemojte samo postavljati pitanja, nego razgovarajte s njima bez nametanja sopstvenog mišljenja, jedne i jedine istine, jednog tačnog odgovora. Uvucite ih u raspravu tokom koje se ne morate slagati, ali svoje stavove morate obrazlagati.

Uživajte!

Ribar Palunko i njegova žena

Bajka *Ribar Palunko*, autorice Ivane Brlić Mažuranić, nije ni jednostavna ni kratka priča, pa, u zavisnosti od uzrasta, moramo pomoći djeci da je razumiju i dožive na pravi način, odnosno da pronađu u njoj ono što je za njih važno i smisleno. Priča o Palunku vjerovatno dobija na aktuelnosti u vremenu kada se sreća sve više mjeri bogatstvom, a zaboravljaju mnoge važne stvari koje već imamo u životu. Međutim, nije u redu potcjenjivati djecu licemjerno ih ubjeđujući da je *bolje biti siromašan a sretan*, odnosno da su *bogati ljudi nesretni*. Uostalom, to i nije tema niti pouka ove priče. Ključni problem je Palunkova zaslijepljenost idejom o mogućem bogatstvu koje mu se, kako on vjeruje, nudi na pladnju (da li i vama padaju na pamet igre na sreću i kladi-onice?) i koje je ultimativni put ka boljem životu, da više ne vidi vrijednost u onome što ima (privrženju i vrijednu ženu, sina), i što je najgore, toliko *gubi kompas* da postaje imun i slijep na patnje koje uzrokuje u potrazi za bogatstvom. Sa druge strane, priča govori o požrtvovnosti i o snazi koju dobijamo kada se borimo za ono što volimo, govorimo o vjernosti i borbi.

Šta ste pomislili i kako ste okarakterisali ribara Palunka na početku bajke?

Ribara Palunka, prvog od dva glavna lika u bajci, Ivana Brlić Mažuranić prikazuje kao siromašnog i uz to nezadovoljnog i ne odviše bistrog čovjeka, koji vjeruje da samo bogatstvo donosi sreću. (Ponekad je tu osobinu lakše prepoznati u priči nego u sopstvenom životu. Ova priča nas može potaći da i mi razmislimo o tome koliko nam je materijalno blagostanje uistinu važno. Gdje povlačimo nevidljivu crtu između blagostanja i ekonomske sigurnosti? Koliko sati dnevno potrošimo baveći se stvarima i materijalnim dobrima, zanemarujući pritom druge važne stvari u životu?). Ivana Brlić Mažuranić i piše ovu bajku s namjerom da pokaže koliko je i zašto takvo vjerovanje pogrešno. Odnosno, koje druge vrijednosti mogu život ispuniti radošću. Tema ove *priče iz davnine* mogla bi se, prema tome, svesti na pitanje: Šta je uistinu bogatstvo čovjeka i šta smo sve spremni da uradimo (ili žrtvujemo) kako bismo stekli materijalnu dobit?

Zašto Palunko misli da je njegova žena vila?

Palunko ne prepoznaje smisao i vrijednost onoga što je dobio od Zora-djevojke. Zar nam se svima ne događa da ne prepoznamo vrline ljudi oko sebe, ili da od njih očekujemo nešto što nam ne mogu dati ili ne mogu biti. Ova priča je i dobar povod da s djecom razgovaramo o rodnim ulogama, i kako se one vide u društvu. Kakva su očekivanja muškaraca, a kakva žena i šta se očekuje od muškaraca, a šta od žena? Zašto žena u ovoj priči nema imena?

Kako to *zanimjemo od bola*, kao što se dogodilo Palunkovoj ženi?

Palunkova ambicija na kraju dovede do toga da on, zaslijepljen željom za bogatstvom, ostane bez sina. Bol majke je tolika, da od nje zanimjemo? Razgovarajte s djecom o emocijama pa i onim bolnim. Zašto su riječi tada suviše?

Šta Palunko traži po drugi put od Zora-djevojke?

Iako ima priliku da ispravi štetu koju je njegovoj porodici donijela njegova pohlepa, on ne traži da se pronađe dijete i ženi povрати moć govora, nego da mu Zora-djevojka pokaže put do Morskoga Kralja. Ivana Brlić Mažuranić slika karakter egoiste, bezosjećajnog čovjeka, spremnog da pregaži vlastitu ljudskost kako bi udovoljio sopstvenoj ugodi i ostvarenju sna o lagodnom životu u izobilju.

Kada i zašto Palunko *dolazi pameti*?

Kad u dvoru pod vodom u Mladom Kralju prepozna svog sina, a nakon što je saznao da loboda, koju je jeo svako veče sa svojom ženom u njihovoj kućici, ovdje u zlatnoj dvorani pod morem predstavlja rijetkost i veliko bogatstvo, *draže od bisera i biserja*, Palunko počinje shvatati da je bogatstvo relativan pojam. Ako stalno tragaš za onim što nemaš, nikad ne možeš biti sretan. Ali, obrnuto, ako bogatstvo pronalaziš u onome što imaš, onda s tim uvijek možeš biti sretan.

Kada i od koga Palunkova žena dobija savjet i pomoć?

Palunkova žena na grobu svoje majke, od košute u čijem se tijelu majka objavila kćeri, dobija savjet kako da pridobije za saveznike zmije i galebove, koji će joj kasnije dati potrebnu pomoć. Kad se njen muž svejedno ne pojavi, ona se majci obraća još jednom, i biva upućena na more, gdje joj je cilj uhvatiti lubina sa zlatnom perajom. Kako to da savjete dobijamo i od onih kojih više nema? Kako mudrost i dobrotu koju smo dobili od svojih roditelja, ili drugih ljudi, nosimo u sebi i kada oni više nisu s nama?

Kako Palunko spašava sebe i sina iz podmorskog zatvorenništva?

Palunko bježi plivajući, sa sinom na leđima, ali ga iznemoglog spašava žena, za čiju se udicu Palunko zakačio. Da bi

se našla na tom mjestu žena je slijedila savjet svoje majke, i prošla kroz tri iskušenja, koja su je u gradaciji mamila da odustane od zadatka na koji ju je majčin duh uputio. Spašenje se, prema tome, ne može pripisati samo Palunku, iako se čini da je njegova uloga veća. Koliko smo istrajni i uporni, koliko smo hrabri i predani, kada se borimo za ono što nam je važno?

Zašto Zora-djevojka ne pomaže Palunku i Vlatku, a pomaže Palunkovoj ženi?

Za razliku od Palunka i sina, Palunkova žena je pomoć zaslужila. Ona je sve vrijeme znala šta su prave vrijednosti i dosljedno se borila za njih. Zahvaljujući njoj svi bivaju spašeni iz pobjesnijih talasa. I zato je dvojnice širom svijeta hvale kao vjernu ženu.

Ivana Brlić Mažuranić NAS ovom bajkom ponovo podsjeća na porodične vrijednosti i vrijednost porodice, a kao njenog čuvara vidi ženu, suprugu i majku. Arhaičan jezik kojim se pripovijeda, i koji obiluje frazama usmenog kazivanja, uz druge elemente bajke (likovi kraljeva i vila, ispunjavanje želja, nemogući događaji, životinje koje govore i pomažu junacima) u službi je patrijarhalnog pogleda na svijet, koji Ivana Brlić Mažuranić, iako je žena, ne dovodi u pitanje. Zato je glavna junakinja ostavljena bez ličnog imena. Ona je ostvarena kao muškarčeva vjerna žena.

Bajke, međutim, u nastavi književnosti u savremenom obrazovanju, ne treba da ostave djecu u uvjerenju da je patrijarhat poželjan sistem vrijednosti, niti da je uloga majke ujedno i uloga žrtve. Isto tako, nije svaki muškarac pohlepan i bezosjećajan. Otvorite diskusiju s djecom o ulogama i položaju muškaraca i žena u društvu, o tome šta se očekuje od muškarca, a šta od žena i sl. Vodite računa o tome da u razgovoru koristite argumente.

Sretni Princ

Da li smo uistinu sretni ili samo tako izgledamo? Da li ljudi mogu biti sretni, ako su drugi ljudi oko njih nesretni, gladni, siromašni?

Zaista, svi su mu se mnogo divili, i svi su gledali Sretnog Princa na svom postolju, zavideći njegovoj sreći. Ali, kako ljudi koji se dive kipu razumiju njegovu ljepotu? Površno. Oni miješaju sjaj i bogatstvo sa srećom. Ne vide, ne naslućuju da Sretni Princ nije uistinu sretan. Ne pitaju se šta taj kip predstavlja, zašto je tu, šta je njegova svrha. Kao i u životu, divimo se izdaleka ljudima vjerujući da blagostanje i sjaj donose sreću.

Pa zašto Sretni Princ nije sretan?

Iluzija života koju je Sretni Princ živio unutar ograda njegovog dvorca, zaštićenog i *ušuškanog*, rastopila se i raspala kao kula od karata jednom kada je izašao u stvarni svijet. Okamenjen u svojoj sreći, sa stuba na trgu, on vidi nesreću, vidi glad, bolest, tugu, i jedino što mu preostaje je da bogatstvo koje ima, drago kamenje i listiće zlata, podijeli s drugima. Jer, niko se ne bi trebao zvati sretnim dok je okružen nesrećom.

Po čemu se lastavica razlikuje od ljudi koji su se divili spomeniku?

Lastavicu uzbuđuje ljepota, ali ona je prepoznaje svuda oko sebe, osjeća je, raduje joj se. Njome upravljaju emocije, a ne oprez, niti koristoljublje. Visoko cijeni prijateljstvo, i razočarana je kad trska odbija poći s njom jer je *suviše vezana za svoju domovinu*.

Zašto lastavica odlaže svoje putovanje?

Iako se raduje odlasku na jug, koji opisuje živo, s radošću, s mnogo detalja koji slikaju bogat i zanimljiv život, lastavi-

ca ostaje u gradu jer u Sretnom Princu nalazi ono što nije našla u trsci, i među drugim lastavicama: empatiju, nesebičnost, brigu za druge.

Zašto Sretni Princ želi slušati od laste o patnjama ljudi, a ne o ljepotama s obala Nila?

Sretni Princ kaže da *nema veće tajne od bijede*, a pripovjedač njenim očima opisuje nepravdu: *vidjela kako se bogataši zabavljaju u svojim divnim kućama, dok prosjaci sjede pred njihovim kapijama. Letjela je u uske mračne uličice i vidjela blijeda lica izgladnjele djece, koja su tupo gledala na crne ulice. Ispod luka mosta ležala su dva dječaka u grčevitom zagrljaju nastojeći da se tako uzajamno zagriju. – Mi smo tako gladni – govorili su oni. – Vi tu ne smijete ležati – viknuo im je stražar i oni su izašli na kišu.*

Oscar Wilde pokazuje bijedu, ali ne zaboravlja pokazati i njeno naličje: život bogataša koji su za nju odgovorni. Njihova bešćutnost ne može se ničim opravdati.

Zašto lastavica ostaje sa Sretnim Princem, iako time sebi potpisuje smrtnu presudu?

Kao u priči o maloj sireni, postoje situacije u kojima ne razmišljamo o sebi i onome što nas čeka, jer naprosto ne možemo pristati da uradimo nešto što se kosi s našim principima. Lastavica ne može ostaviti Sretnog Princa, samog i slijepog. Ona razumije koliko je važno to što Princ radi, i koliko ta dobra djela zavise i od nje. Zato ga ne napušta. I ovdje je vidljivo koliko je svačija uloga važna, i da svi moramo pomoći da svijet bude bolje i sretnije mjesto. Sretni Princ i lastavica skupa čine dobro, oboje ne vodeći računa o svojoj sigurnosti i budućnosti.

Zašto Sretnom Princu puca srce?

Tuga zbog smrti vjerne prijateljice, zbog njene ultimativne žrtve, čini da Sretnom Princu njegovo olovno srce, uz pra-

sak od siline tuge, prsne na dva dijela. I dalje ne videći (ili ne želeći da sebi priznaju) zlo koje su prouzročili, ljudi govore da mu je olovno srce puklo jer je bio oštar mraz. Kad nareda da se kip istopi, u topionici vatra ništa ne može slomljenom srcu. Ne može se istopiti. Ne može nestati, i od njega se ne može napraviti ništa drugo, jer dobrotu se ne može uništiti.

Pripovjedač kaže da su slomljeno srce i mrtva lastavica najvrednije blago u gradu. Da li i vi tako mislite? Zašto?

U priči Sretni Princ Oscar Wilde nam pripovijeda o univerzalnim pitanjima – siromaštvu koje je uzrokovano pohlepom i neosjetljivošću bogatih, klasnoj podijeljenosti, ali i o prijateljstvu, dobroti, mogućnostima da mijenjamo svijet samo ako smo spremni da otvorimo oči za ono što se oko nas događa, kao što je to učinio Sretni Princ. Svijet bi mogao biti bolji kad bi se umjesto gluposti i okrutnosti ljudi učili ljubavi i empatiji. Misлити o drugima, primjećivati njihove potrebe, nastojati im pomoći, ne biti sebičan, podržavati druge u plemenitim nastojanjima, to može svako. I s tom vjerom je napisana ova bajka. I mada je lastavica uginula, a Sretni Princ pretopljen, njegovo neuništivo srce je ostalo da živi kroz dobrotu koju je pružio i živote ljudi kojima je pomogao.

Nakon čitanja ove bajke možete razgovarati o prijateljstvu: kako se može prepoznati pravi prijatelj, zašto se *isplati* biti nesebičan čak i kada je to teško? Djetetu se može postaviti pitanje da li voli činiti dobra djela, kome ih čini i kako se osjeća poslije. Cilj je ukazati na zadovoljstvo koje čovjek može imati pomažući drugima, ali i pomoći djeci da uvide da i danas mnogi ljudi i djeca žive teško, žive u siromaštvu, i da svi trebamo učiniti nešto da im pomognemo. Da je bilo tako, lastavica bi bila zbrinuta u nekom toplom domu do

proljeća, a kip Sretnog Princa bi nastavio da živi na trgu, i sija svojim stvarnim sjajem, dobrotom.

Carevo novo ruho

Car je go! Ili nije? Jeste, bilo je u novinama! Da li više vjerujemo svojim očima ili onome što nam kažu (autoriteti, mediji, političari, učitelji)? Jesmo li spremni da vidimo stvarnost ili je gledamo očima drugih, onih koji su moćniji, jači? I kada je vidimo, da li smo spremni i dovoljno hrabri da naglas kažemo šta smo vidjeli? O nizu sličnih pitanja govori ova bajka, pa hajde da je pobliže analiziramo.

Zašto se svi na dvoru prave da vide nešto što u stvari ne vide?

U ovoj bajci Andersen opisuje ljude koji su spremni lagati da ne bi izgubili olakšice u kojima uživaju, zato što se boje kazne koju bi mogli dobiti, ili naprosto zato što se ne usuđuju oduprijeti autoritetu. Život na dvoru je lagodan i zabavan, a cijena koja se treba platiti nije velika: samo ne treba govoriti istinu. S druge strane Andersen prikazuje vješte varalice, koje koriste takvu situaciju i dodatno je podgrijavaju govoreći da ruho koje tkaju *ima to začudno svojstvo da je nevidljivo svakome tko je nesposoban za svoju službu ili pak neizrecivo glup.*

Zašto jedino dijete kaže istinu?

Dijete je simbol neiskvarenosti, nevinosti, ono još uvijek nije upalo u zamku odraslih, zamku licemjerstva i laži, pa može govoriti istinu. Za dijete je istina još uvijek vezana za iskrenost, a riječi koristi da opisuje ono što zaista i vidi. Priča nam otvara i druga pitanja o tome kada postajemo licemjeri, kako mi kao roditelji ili učitelji doprinosimo tome da djeca počnu govoriti laži ili ono što se od njih očekuje, bez

obzira na to što zaista vide ili misle. Vremenom, mi ih naučimo i to da prestanu da misle i da se slijepo priklanjaju onome što im se nameće kao istina.

Kada je istina otkrivena, i kada i car i njegova svita shvate da su prevareni, oni i dalje nastavljaju s povorkom kao da se ništa nije dogodilo. Šta nam Andersen time želi reći?

Istina ne obavezuje cara (moćnike, vlastodršce) ni na šta. Njegova vlast, i uopšte moć države, ne stoji na istini i mudrosti, nego na formi, na sili i autoritetu. A narod mu kliče i pozdravlja ga i ako vidi i ako ne vidi istinu.

Ova priča je dobar povod za razgovor o autoritetima i zašto ih uvijek moramo preispitivati; zašto trebamo tragati za istinom i kada nam govore drugačije; zašto trebamo vjerovati svojim očima, svom umu i razumu.

Mala Sirena

Mala Sirena je bajka koja nas tjera na razmišljanje o ljubavi i žrtvi, o sudaru svjetova i različitosti.

Kako Andersen opisuje razliku između dva svijeta – podmorskog i zemaljskog?

Veliki broj čudesnih detalja u podmorskom svijetu čine ga zanimljivim, neobičnim i lijepim. Utoliko je žrtva koju Mala Sirena čini veća, kad odluči sve to ostaviti da bi slijedila svoje srce. Međutim, ljepota podmorskog svijeta uvećava ljepotu zemaljskog, jer je on još bogatiji: ljudi mogu i ploviti i trčati, cvijeće miriše, ptice pjevaju. Andersen nam daje gradaciju vrijednosti, koja polazi od podmorskog svijeta, preko zemaljskog, do nebeskog. Nebeski svijet u kojem borave besmrtni duše (simbol za raj) on ne opisuje, ali je jasno da mora biti još ljepši od dva opisana.

Šta je uslov da Mala Sirena stekne besmrtnu dušu?

U tome se slažu i baka i vještica: uslov da sirena stekne besmrtnu dušu jeste da se vjenča s čovjekom koji se zaljubi u nju. Ali taj uslov nije moguć, jer Mala Sirena nema glas kojim može kraljeviću ispričati da ga je ona spasila, i da je ona djevojka koju želi uzeti za ženu. Andersen progovara o nepravdi i našoj ograničenosti da se oslanjamo na spoljne stvari poput riječi (vida, tuđeg mišljenja), a ne da vidimo i čujemo srcem (kako nas uči Mali Princ).

Mala Sirena se može vratiti u svoj podmorski svijet, ali ipak to ne čini. Zašto?

Ljubav nije recipročna, ona je nesebična i bezuslovna. Iako kraljević nije uzvratio Maloj Sireni ljubav, ona ne želi ubijati da bi živjela. Za odluku da baci nož ona biva nagrađena: ne pretvara se u pjenu, i ne odlazi u ništavilo, kao što se to događa sirenama; naprotiv, poprima tijelo zračne vile, i mogućnost da zadobije besmrtnu dušu.

Završetak bajke spominje dobru i zločestu djecu. S kojim ciljem Andersen tako poentira?

Pisac želi da njegova bajka podstakne dijete na dobro ponašanje, jer tako može učiniti da Mala Sirena prije ostvari svoju želju da se digne u Božije carstvo, odnosno da stekne besmrtnu dušu. Time bi njen poduhvat uspio i bajka imala *sretan kraj*, uprkos smrti glavne junakinje, neostvorenoj ljubavi i uzaludnoj žrtvi njenih sestara.

Mala sirena jeste tužna priča, ali s djecom treba razgovarati i o tužnim emocijama, smrti, nesreći, jer ih i ona osjećaju i žele razumjeti. U životu ne ide sve kako smo očekivali, ali to nije razlog da činimo stvari koje će povrijediti druge ljude. S druge strane, trebamo postati osjetljiviji na dobrotu i ljubav oko sebe, čak i kada ona nije vidljiva na prvi pogled.

Aska i vuk

... niko u njihovoj porodici nije bio drugo do mirna ovca domaćica. Umetnost je, govorila je majka, nesiguran poziv koji nit hrani nit brani onog ko mu se oda. Put umetnosti uopšte je neizvestan, varljivo i težak, a igra je ponajteža i najvarljivija od svih umetnosti, čak ozloglašena i opasna stvar. Tim putem nije pošla ni jedna ovčica iz dobre kuće. I sve tako. – šta će, najposle, kazati ceo ovaj naš ovčiji svet kad čuje da je moja ćerka pošla upravo tim putem?

Prepoznajete li ove riječi iz našeg svakodnevnog života? Koliko često djecu obeshrabrujemo i govorimo im da ne trebaju da se bave umjetnošću (koliko god da ih te aktivnosti vesele), jer je bavljenje umjetnošću *neozbiljno, gubljenje vremena*, i ne vodi uspjehu u životu. Bavljenje umjetnošću može biti nesigurna profesija, ali koja to nije? Isto tako, ne moraju sva djeca postati umjetnici, ali bavljenje bilo kojom od njih oplemenjuje čovjeka, potiče razvoj mozga, otvara im nove horizonte i uči da budu kreativni.

Kakva je ovčica Aska?

Aska, kao i svako dijete, je razigrana, pomalo lakomislena i neoprezna, ali i radoznala, odlučna i vješta. *Nije se držalo majčina skuta, nje slušalo njena dozivanja ni kucanje zvona na ovnu prethodniku, nego je volelo da luta putevima koje je samo nalazilo, da traži odvojenu pašu na udaljenim mestima... devojčica je bila čedna i bezazlena kako se samo poželeti može. Ali svoje čudne i opasne navike da luta daleko od ovčijih pašnjaka i plandišta nije mogla da se oslobodi nikada...*

I, šta se onda dogodi? Ono čime nas odrasli plaše od male na – pojavio se vuk, i sve ono što on simbolizuje (opasnost, rizik, zlo). Aska se s vukom susreće iznenada, kao što to u životu i biva, usred svog oduševljenja nepoznatim i čarobnim predjelom.

Šta odlučuje Aska? Kako se ona može boriti protiv vuka? Vjerovatno ste svi, i to s pravom, bili zabrinuti za Asku misleći o tome kako mala ovčica sigurno nema šansi protiv strašnog vuka. Ali, gle čuda, Aska odlučuje da svom svojom snagom i umijećem bori za svoj život i počinje da igra, najbolje što zna.

Je li njena odluka ispravna? Ili nepromišljena? Da li je imala drugog izbora?

Aska nije *odlučila*, postupila je intuitivno. Andrić sugerise da umjetnost ne počiva na svakodnevnoj racionalnosti, da ona stoga nije ni pozvana da racionalno oblikuje svakodnevnicu. Ona je naša reakcija na stvarnost, potreba za preživljavanjem, i odgovor na zlo oko nas.

Dok Aska igra *igru života*, šta se dešava s vukom?

Kada je prvi put ugledao Asku, vuk je bio iznenađen njenim čudnim plesom. Znajući, ili barem vjerujući, da ima moć nad njenim životom, i da ples može prekinuti bilo kada, on odgađa taj trenutak kako bi zadovoljio svoju radoznalost i naposljetku uživao. Kako je vrijeme odmicalo, igra ga je obuzimala i potiskivala druge nagone.

Važno je primijetiti kako pisac mijenja stil kada opisuje igru: i njegove rečenice postaju ljepše:

Preko zelenih čistina, preko uskih prolaza, između sivih i teških bukovih drveta, po glatkom i smeđem ćilimu od lišća koje se godinama sleže jedno na drugo, igrala je ovčica Aska, čista, tanka, ni još ovca ni više jagње, a laka i pokretna kao bela vrbova maca koju nosi vetar, sivkasta kad bi ušla u pramen tanke magle, a svetla, kao iznutra obasjana, kad bi se našla na čistini prelivenoj suncem.

Ona je živela, a on uživao! kaže Andrić. U čemu je to uživao vuk?

Tako se – novo čudo! – i vukovo čuđenje pretvaralo sve više u divljenje, stvar potpuno nepoznata u vučijem rodu, jer kad bi vukovi mogli da se ičem na svetu dive, oni ne bi bili ono što su. A to nepoznato osećanje divljenja obeznanilo je vuka toliko da ga je ova izgubljena ovčica, mrtva od straha od smrti, vukla za sobom kao da ga vodi na nevidljivoj ali čvrstoj uzici, vezanoj za nevidljivu alku koja mu je proturena kroz njušku.

Vuk je uživao u igri, u umjetnosti. Činjenica da je igra u njemu potisnula sve ostalo, da je promijenila njegovu ćud, makar privremeno, najveći je dokaz snage umjetnosti. Umjetnost, po Andriću, spašava i oplemenjuje, i može dodirnuti i one najtvrdokornije duše kao što je vučija.

Dok Aska pleše da bi otjerala smrt od sebe, ona odrasta. Šta je shvatila o sebi Aska u tim trenucima?

Mi i ne znamo koliko snage i kakve sve mogućnosti krije u sebi svako živo stvorenje. I ne slutimo šta sve umemo. Budemo i prođemo, a ne saznamo šta smo sve mogli biti i učiniti.

Ovo je važna misao o kojoj svi trebamo razmisliti, posebno kada odgajamo djecu. U svakom djetetu kriju se neslućene mogućnosti i talenti, svako dijete ima potencijal da raste i razvija se, ali se to dešava onda kada ga potičemo i ohrabrujemo, kada ga stavljam pred stvarne izazove i pitanja.

Čobani ubijaju vuka, jer ne znaju šta se desilo, jer smatraju da je to jedino ispravno i najbolje po stado i po Asku. Pa ipak, prvo zabuna oko toga ko je pogođen hicem, a potom slika u kojoj i Asku nose kao mrtvu, upućuje na povezanost Aske i vuka. Za umjetnost je potreban i vuk, onaj koga umjetnost može mijenjati, ili oplemenjivati. Hitac je simbolično, usmrtio oboje, jer se u nju uplela stvarnost.

Andrić svakako nije naivan u svom vrednovanju umjetnosti; ona ne može pobijediti smrt, pobijedili su je čobani,

ubivši vuka. Ali ono što može jeste da priskače u pomoć, u teškim i važnim momentima života.

Priča *Aska i vuk* u programu je peti razred. Ona svojom temom i idejom može prevazići mogućnosti djece da razumiju značaj umjetnosti, kao oblika čovjekovog prevazilaženja smrti.

Pa ipak, ne trebamo potcjenjivati djecu koja sigurno mogu razumjeti priču o jednoj posebnoj mladoj osobi koja se izdvaja iz kolektiva po svojoj različitosti, koja zbog toga dolazi u životnu opasnost i koja se iz te teške situacije spašava svojim umijećem, talentom, sposobnošću. Djeca mogu shvatiti ideju priče – da se posvećenost nekom životnom izboru *isplati*. Iako nije lako, iako je opasno, istovremeno je lijepo i vrijedno rizika.

Radmila Rangelov Jusović
Nenad Veličković

Preuzeto iz:

Hans Christian Andersen
BAJKE
Izdavačko knjižarsko poduzeće
Mladost, Zagreb 1957.
prevod: Maja Spiz i Josip Tabak

Oscar Wilde
BAJKE
Zavod za izdavanje udžbenika – Sarajevo
prevodilac nije naveden u izdanju

Ivana Brlić Mažuranić
PRIČE IZ DAVNINA
Izdavačko knjižarsko poduzeće
Mladost, Zagreb 1961.

Ivo Andrić
ASKA I VUK
Svezame, otvori se!
čitanka za 5. razred osnovne škole
NIK Sezam, Sarajevo 2008.

